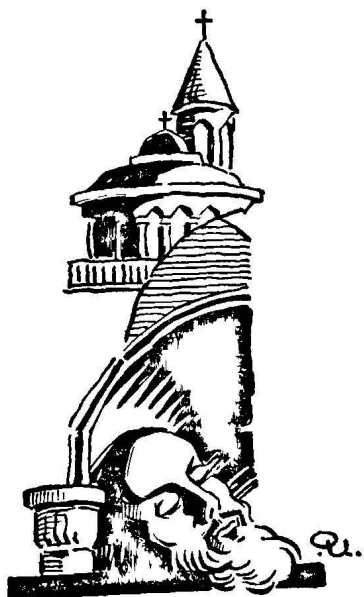

ՄԻՈՒՆ

ԱՄՆԱԲԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ - ԳՐԱԿԱՆ - ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՐԱՅԱՆՂԵՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ԺԹ. ՏԱՐԻ - ՆՈՐ ՀՐԶԱՆ 1945

"SION", an Armenian Monthly of Religion, Literature and Philology
Printed in

JERUSALEM - PALESTINE

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

երես

Ընթերցիւն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի.

1

Ամենապատիւ Պատրիարք Հօր Ողջոյնը՝ Բեթղեհեմէն եւ Սիւնեմ.

2

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

— Նորէն էջմիածին.

ԽՄԲ.

4

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

— Մնունդ.

Ծ. Վ. Տ.

7

— Խաղաղական Ժամ.

ԹՈՐԳՈՄ ԱԲԵՂԱՅ

9

ԿՐՕՆԱԳԱՏՄԱԿԱՆ

— Նոր Կտակարանի Յակոբոսները.

Ն. Վ. ԾՈՎԱԿԱՆ

12

— Ներսէս Շնորհալի.

Յ. ՕՇԱԿԱՆ

15

ԲԱՆԱՍՏԵՂԺԱԿԱՆ

— Եղանակութիւնն՝ որ ձե՛րն է...

ԱՇՏԻՇԱՏ

20

— Ստուերներ.

ԵՂԻՎԱՐԿ

21

— Հալիք.

ԱՆԵԼ

22

— Զմեռ ծառը.

ՇԷՆ - ՄԱՀ

22

ԲԱՆԱՍՏԻՐԱԿԱՆ

— Նոր - Զուլայի Ս. Կատարինեան Անապատը.

Կ.

23

ԼԵԶՈՒԱԳԻՏԱԿԱՆ

— Աստուական ազդեցութիւնը Հայերենի վրայ.

ՊՐՈՖ. Հ. ԱՀԱՌԵԱՆ

27

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

— Պաղեստինի Մարգարանին՝ Ժեներալ Կորբի
այցը ի Ս. Յակոբ.

30

— Ընթերցիւն Լուսարարապետի՝ Սրբոյ Աթոռոյս.

30

— Հեռագիր էջմիածնէն.

30

— Տօնականք եւ Բնականք.

30

— Պատեօնականք.

32

ԲԱԺՆԵՐԻՆ

ՍԻՌՆԻ Տարեկան բաժնեգիրն է՝ բոլոր երկիրներու համար՝ Անգլ. Շիլին 6
կամ մէկ ու կէս Ամերիկեան Տօլար:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԻԿ Է

Հասցէ՝ Rédaction de la Revue Arménienne SION
Patriarcat Arménien, Jérusalem-Palestine

Ս Ի Ո Ն

ԺԹ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1945

ՅՈՒՆՈՒԱՐ-ՓԵՏՐՈՒԱՐ

1-2

Ը Ն Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

Արժի անհուն բերկրանով ընդունած ենք Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան Ազգընթիր Տեղակալ Ամենապատիւ Տ. Գեորգ Արքեպիսկոպոս Ձեռնդրեալի տօնին շարունակ շունուար 18 թուական հեռագիրը, որով կը հաղորդէր մեզի թէ 1945 ի գարնան Ա. Էջմիածնի մէջ պիտի գումարուի Ազգային Եկեղեցական Ժողովը, ընտրելու համար Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Ահա պատահեց որ այն հեռագիրն. «1945 ի գարնան Էջմիածնի մէջ պիտի գումարուի Ազգային Եկեղեցական Ժողովը: Ժողովի բացման հիշ թուականը պիտի հեռագրուի Ձեզի յետոյ: Ձեռնարկեցէ՛ք անմիջապէս Եկեղեցական եւ աշխարհական պատգամաւորներու ընտրութեանց, թուով ըստ 1941 ին Ձեզ դրկուած Կանոնագրի նախատեսութեան: Հաղորդեցէ՛ք մեզի բոլոր եպիսկոպոսներու եւ ընտրեալ աշխարհական եւ կղերական պատգամաւորներու հասցէները, անուն, հօր անուն եւ ազգանունները եւ ծննդեան թուականը, վրիճակներու ստացման եւ առաքման համար: Ժողովի Օրակարգը եւ ուրիշ պատգամական թուղթեր պիտի դրկուին ձեզի թղթասարով»:

Վստահ ենք որ այս ստեղծութիւնը հաղորդագրութիւնը բովանդակէ Հայութեան սիրտն ու հոգին պիտի լեցնէ խորունկ յարգանքի եւ երախտագիտական զգացումներով հանդէպ Հայաստանի Կառավարութեան ու Անոր իմաստուն ղեկավարներուն, որոնք միշտ ազնիւ եւ բարեացակամ վերաբերմունք ունեցած են Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ նկատմամբ, ինչ որ բարձրօրէն գնահատուած է եւ պիտի գնահատուի Հայ հաւատացեալներու կողմէ ամենուրեք: Նաեւ հանդէպ Ամենապատիւ Ազգընթիր Տեղակալին, որ իբրեւ գործադուր Հայր իր ձեռքը այսպէս կ'երկնցնէ Հայաստանեայց Քրիստոսապիւր Հայրապետական Դահլէ՛ն վերցնելու սեւ ֆողը, եւ մի նոր հոգեպարար ցնծութիւն պարգեւելու իր հաւատաւոր զաւակներուն, որոնք ջերմեռանդ զգացումներով եւ հիաստանչ աշխարհով Մայր Հայրենիքին ուղղած են իրենց սիրածոր նայուածքը:

Գոհութիւն Հօրն Ամենակալին որ կը հանձնէ իր փոքրիկ հօսին իսկ այս հոգեւոր միութարութիւնը:

Մեզի կը մնայ աղօթել եւ հայցել որ, Ան, իր Սուրբ Հոգւոյն հովանաւորութիւնն ու առաջնորդութիւնը պարգեւէ գումարուելիք Ազգային Եկեղեցական Ժողովին, որպէսզի Հայրապետական ընտրութեան նուիրական աշխատանքները բարեյաջող արդիւնաւորութեամբ պատկուին, եւ Հայաստանեայց Եկեղեցին ունենայ զինքն արժանաւորապէս մարմնացնող իր Առաքելաւորի Դահլէակալը:

156-98

19356աճ

ԱՄԵՆԱՊԱՏՏԻ ՊԱՏՐԻԱՐԳ ՀՕՐ ՈՂՋՈՅՆԸ

ԲԵԹՂԵՀԷՄԷՆ ԵՒ ՍԻՈՆԷՆ

Ողջոյն քեզ Ազգ իմ սիրելի: Ողջոյն քու նուիրական Հայրենիքդ. զայն յեկաւարդ ճաղանդաւոր ու հանճարեղ զաւակներուդ. զայն պանծացնող մեր արիասիրտ զօրավարներուն, զինուորներուն, մատուրականներուն, քրտնաշունչ անձնատուներուն, մեակներուն:

Ողջոյն քու Սրբազան Հոգեւոր Պետերուդ, հոգեւորականներուդ. երկնամասն ճանաչներուդ, ժողովրդանուէր, եկեղեցանուէր ազգային Հաստատութիւններուդ, զանոնք մատակարարող, զոհաբերող վաստակաւորներուդ:

Ողջոյն ձեզ, հայրեր եւ մայրեր, եղբայրներ եւ քոյրեր, աստ ի Սուրբ Երկիր եւ յԱնգր-Յորդանան եւ ի Սփիւռս աշխարհի, նժդեհական, ուխտաւոր, պանդոխտ կամ տարագիր:

Ողջոյն սիրոյ եւ խաղաղութեան Բեթղեհէմի Սուրբ Քառայրէն, ուր Անուկիզբն Որդի եւ Բանն Աստուած ծնաւ եւ յայտնեցաւ աշխարհի, ուր «Անբաւելին երկնի եւ երկրի անճառելի խորհրդով ի խանճարուեստ պատեցաւ եւ ի մտաւր՝ անբանից բազմեցաւ»:

Մեզի հետ եղէք այս գիշեր, բոլորդ՝ ով դուք Հայկեան զարմի հաւատաւոր զաւակներ, մեր նախնեաց չեքմեռանդ սիրով երկրպագելու Մանկացեալ Աստուածորդոյն եւ Անոր նուիրելու մեր սիրտն ու հոգին, մեր աղօթքներն եւ երգերն լոյսն ու խոնկը: Թող այդ լինի մեր նուիրաբերութիւնը իր Մանկութեան. թող այդ լինի նշանակ մեր աննահանջ հաւատարմութեան: Աննահանջ հաւատարմութեան, վասնզի, ես կը հաւատամ Ազգ իմ սիրելի, թէ ինչ որ ունինք յաւերժական, արժէքաւոր ու ազնիւ, կը պարտինք անոր, որ ծնաւ այստեղ, ու ծագեցաւ իբրեւ Արեգակն Արդարութեան եւ Սրբութեան, մարդկային ազգի հոգեւոր եւ բարոյական երկնակամարին վրայ: Անոր Լոյսովք քու Հայրենիքդ լուսաւորուեցաւ ու այնուհետեւ դուն միշտ սիրեցիր Անոր լուսաւորչականութեան մէջ մկրտել քու վերածնութեանդ ռանկիրաները, քու հաւատքիդ անուըն, ինքզինիդ:

Այս Սուրբ Այրէն բացուած կեանքի հանապարհով ընթանալ ուխտեցիր ու քեզի վիճակուած Խաչն ահարկու արիաբար կրեցիր եւ քալեցիր Գողգոթայէ Գողգոթա «ի սուր, ի հուր, ի ջուր եւ ի դառն հարուածս»: Թաղուեցաւ մոռացութեան ու անիրաւութեան գերեզմաններու մէջ, բայց հաւատացիր յարութեան, ու յարութիւն առիր հրաշափառապէս. այո՛, յարութիւն առիր. փա՛ռք քու յարութեանդ:

Փառք Յարուցեալին որ մանկացաւ այստեղ: Յնծայ դու այսօր հրեշտակներուն հետ Անոր Օրորոցին շուրջ — Օրորոցը քու յարութեան:

Փառք տուր Անոր, Արդարութեան Արեգակին, որ քու հաւատքիդ, քու յոյսիդ, քու սիրոյդ մէջ վառեց իր հոգւոյն անեղջ հուրը ու քու սրտդ իսպառ վանեց մահուան ու գերեզմանի երկիւղը:

Ո՛վ զարմանալի, թես ինչպէս այս գիշեր, աշխարհածաւալ մեծ գոյա-
մարտին մէջ, քու յոյսիդ ու հաւաստիդ զաւակները՝ ծնած Գողգոթայիդ համ-
բաներուն, յառաջաւոր մեծ ազգերու յաղթական բանակներու հետ, փառք
կուսան Ս. Բարութեան, Համամարդկային եղբայրութեան, Ազատութեան.
փառք կուսան իրենց առաջնորդներուն, փառք կը բերեն ինչի, իրենց մա-
տաղ հասակները զոհաբերելով:

Յաւիտեանական օրհնութիւն քու հազարաւոր մարտիրոսներուդ, համբոյր
սրբութեան՝ անոնց արիւմաներկ ու անմահական հակասներուն:

Ընդունէ ուրեմն մեր ողջոյնը այս սրբազան ներշնչարանէն ու նորոգէ
ուխտդ՝ հետեւելու միշտ Փրկչիդ հայրերուն, Մտուրէն մինչեւ Գողգոթա եւ դէպի
կեանքն յաւիտեանական, յաւերժ փառաւորելու այս սուրբ ծնունդները քու
Վերածնունդներովդ նորահաւ:

Ընդունէ՛ այս ողջոյնը, որ հնչած է դարերով Յորդանանի ափերէն դէպի
Արամի ափերն ու Արարատի փէշերը, եւ քու հայրերուդ հոգիներուն մէջ
արձագանգած այնքան ուժգնօրէն «Այսօր երկիրս երկինք եղեն»: Անոնք եր-
գեցին այսպէս եւ ցնծութեամբ ողջունեցին իրենց Որդեգրութիւնը երկնաւոր
Հօր կողմէ, Անոր սանձանած եւ իրագործած շնորհաց օրէնքով, ի գին Անոր
Միածին եւ Էակից Որդոյն վրկագործ արեան:

Ընդունէ այս ողջոյնը եւ վառէ դարձեալ քու աննիւթական ճանարնե-
րուդ բոլոր կանթեղները Անոր լոյսովը. Անոր նուրով բռնկցուր օծախններուդ
կրակը. Անոր սիրոյ, խաղալութեան եւ արդարութեան օրէնքով կասարէ
պարտուցը եւ իրաւանցը պահանջները, որպէսզի մարդկային կիրքը եւ չարէն
թելագրուած նիւթական եւ սին հրապոյրները զիւր չկարենան դէպի կորուստ
առաջնորդել, քու անհասական, ընտանեկան, ընկերային եւ ազգային կեան-
քիդ մէջ:

Մի մոռնար երբեք թէ ինչ որ ըլլան քու նիւթական փառքերդ, այսօր եւ
վաղը, դուն աւելի կ'արժէաւորուիս ու կը փառաւորուիս երբ փայլին քու
զաւակներդ իրենց բարոյական եւ իմացական առաւելութիւններով ու ար-
ժէքներով: Բոլոր այդ արժանիքներուն, շնորհներուն աղբիւրը Յիսուս է, Յա-
ւիտեանական Տիպարը մարդ կասարեալին, ըստ նմանութեան եւ պատկերի
Աստուծոյ:

Քու կեանքիդ ամէն օրուան արեգակին հետ թող Ան ծագի Արարատիդ
վերեւ, սրտիդ եւ հոգիիդ մէջ, եւ հառազայթէ իր շնորհները հանապազօր-
եայ կեանքիդ բոլոր ակօսներուն վրայ եւ քու մեծական մաղթանքը թող ըլլայ
«Լուսովդ քո, Քրիստոս, ամենեւեմ լուսաւորեցաք եւ ի սուրբ խաչ քո,
Փրկիչ, հաւատացեալս ապաւինեցաք: Լուր մեզ, Աստուած Փրկիչ մեր, տուր
մեզ զխաղաղութիւն քո եւ արա՛ առ մեզ զողորմութիւն քո, մարգատէր Տէր»:

ԻՄԲԵԼՈՐԱԿԱՆ

ՆՈՐԷՆ ԷԶՄԻԱԾԻՆ

Երվանդիկ ու հասկնալի յուզումն է մը վեր զգացումներով է որ վերստին կը լեցունին սիրտերը, ի լուր Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան Ազգընտիր Տեղակալի հեռագրին, Ս. Աթոռոյս Ամենապատիւ Պատրիարք Հօր ուղղութեամբ, որ ութախաթեամբ կը տեղեկացնէ թէ 1945 ի Գարնան, Ս. Էլմիածնի մէջ պիտի զուգարուի Ազգային Եկեղեցական Ժողով՝ ընտրելու համար Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Աթոք տարիներու հեքոտ սպասումէն վերջ, այս քաղցր աւետիսը մխթարութեան գերագոյն կազդոյնն է փստահ ենք, ապերախտ տարիներու կսկիճէն ու կասկածէն վերաւոր մեր հոգիներուն: Հասկնալի է թէ աշխարհաւեր աղէտին պատճառաւ, երբ մեր Հայրենիքը ևս իր գոյութեան գերագոյն կուրք կը մղէր Սովիէթ Մեծ Միութեան կողքին, մասնակի խնդիրները, որոնց կարգին է այս ընտրութիւնը, ժամանակի մը համար շարունակէին մնալ իրենց անլոյծ վիճակին մէջ: Սակայն տակաւին չվերջացած այդ սրբազան գոյամարտը, որուն իր սրտագին մասնակցութիւնը բերաւ նաեւ Հայ Եկեղեցին ու արտասահմանի Հայութիւնը, արգէն աւաղորդութեան առարկայ է Էլմիածինը: Մայր Աթոռոյ Նկատմամբ այս զուգուրտ աւաղորդութիւնը Սովիէթ Հայաստանի Կառավարութեան կողմէ իր պատճառները ունի: Ինչպէս բովանդակ Խորհրդային Միութեան, այնպէս ալ Հայաստանի Հանրապետութեան իմաստուն վարիչները զգացին թէ Եկեղեցին միշտ հոգեկան օժանդակ մըն է եղած Պետութեան, և նոր՝ չէր որ անոր բարոյական առաքինութիւններու փաստը պիտի ունենային, անտարբեր կենալու: Զափ մեր Ժողովուրդի ճակատագրին վրայ այնքան մեծ և բարի ազդեցութիւններով: Ա արդիւնքներով յայտնագործուած դարաւոր զօրութեան մը հանդէպ:

Կաթողիկոսական այս ընտրութիւնը, աւելի պայծառ ապացոյց է թէ Սովիէթ Խշխանութիւնը լաւնօրէն կը յարգէ կրօնի և խղճի ազատութիւնը, որուն սրտագրաւ փաստերը պատեհազմի սկիզբէն իվեր տուաւ Սովիէթ Միութիւնը ընդհանրապէս, և Հայաստանի Կառավարութիւնը մասնաւորաբար: Հայ Լուսաւորչական Եկեղեցւոյ գործերու Խորհուրդի կազմութիւնը, իբրև միջնորդ Մայր Աթոռի և Հայաստանի Կառավարութեան, Էլմիածին ամսագրի հրատարակութեան թոյլատուութիւնը իր կրօնական ազգազրական և բանասիրական երեսներով, որուն ցարդ հրատարակուած թիւերը կրօնական և ազգային զգացումներու արտայայտութեան քաղցր ու ջերմ ապացոյցները տուին, մօտ ժամանակէն, ինչպէս խոստացուած է հոգևոր ճեմարանի վերաբացումը, իրողութիւններ են որոնք կարծուածէն շատ աւելի կ'արժեն: Իսկ այս բոլորէն աւելի անհրաժեշտ էր որ եօթ տարիներէ իվեր թափուր մնացած Մայր Աթոռ՝ Էլմիածին, ունենար իր Գահակալը: Կաթողիկոսական այս տագնապին մէջ ծանր

մտահոգութիւններ մուտք ունեցան. եղան մարդեր որոնք ընդմիշտ յուսահատեցան Աթոռին կեանքէն: Բարեբախտաբար յոռետեսներն ու յուսահատները մեզի չափ ուրախ են որ անգամ մը ևս կը հերքուի այդ մուսուլմանը, և մենք այսօր Հայ Եկեղեցւոյ գերագոյն Պետի ընտրութեան արտօնութիւնը ունինք:

Ձեռք ուզեր զրազիլ հոս, այս էջերուն մէջ, պատուիրակներու ընտրութեան, առաջման յարակից մանրամասնութիւններով: Եւ առկայն այս ընտրութեան արտասահմանը պէտք է մասնակցի իր կրօնական և աշխարհական ներկայացուցիչներու ամբողջական և միահամուռ մասնակցութեամբ:

Եկեղեցական և աշխարհական ոչ մէկ իրաւասու ներկայացուցիչ պէտք է թերանայ մեր Եկեղեցւոյ այս նոր արեւալոյսին մէջ՝ Մայր Աթոռոյ Գահակալի ընտրութեան բերելու իր մասնակցութիւնը, որպէսզի անիկա կատարուի ընդհանուր և անօրինակ խանդավառութեամբ: Կաթողիկոսական իւրաքանչիւր ընտրութիւնը հայ հոգիները լեցուցեր է միշտ կենսարժարժ և խորունկ յուզումներով: Այսօր նորէն ազգը բովանդակ ոտքի պէտք է կենայ անոր անբժի մտածումին առջև, հոգեկան խոր երկիւղածութեամբ: Այս կը պահանջէ ոչ միայն բախտորոշ այս վայրկեանը, այլ նաև դարերու ուժով և ամբողջ ժողովուրդի մը հաւատքով դասպահող նուիրական հաստատութիւնը, Հայ Եկեղեցին:

Էջմիածինը կրօնական նուիրապետութեան մը կեդրոնը չէ միայն. անիկա հայուն հոգեկան հայրենիքն է, իմանալի այն պարունակը, զոր իւրաքանչիւր ժողովուրդ, զերծ ժամանակի և արտաքին ազդեցութիւններէն պարտադրանքէն, ունի և կը ստեղծէ իրեն համար իբրև գերագոյն զգաճանկ ոչ միայն իր անցեալին, այլ մանաւանդ իր ապագային: Էջմիածինը՝ որ իր հիմնադրութեան առաջին օրէն վառարանը եղաւ ցեղին իմացական և բարոյական ձգտումներուն, վկայարանը՝ իր վիշտերուն և իղձերուն, և ներշնչարանը՝ իր ազգային իտեալին, այսօր ևս չէ դադրած իր գերէն, և ինչպէս Մայր Հայրենիքի, առաւել չափով արտասահմանի հայութիւնը պէտք ունի այդ տեսլացած, հոգեացած խորհրդանշանին, կարենալ վեր բանելու համար մեր ընդարմացած հոգին և փշուր փշուր եղած, ու արտասահմանի բացաստաններուն նետուած մարմինը: Կը հաւատանք թէ, բախտորոշ օրերու նախօրեակին է որ կ'ապրինք: Մայր Աթոռոյ նկատմամբ ցոյց տրուած այս զուրգուրտ ուշադրութիւնը նշան է ասոր, և աննշան չէ ասիոփանքը զոր անիկա կուտայ մեր սիրտերուն, թէ Մայր Աթոռը շնորհիւ իր նկատմամբ ցոյց տրուած բարեացակամութիւններուն, վերելքի ճամբուն մէջ է և ընդունակ դարձեալ, ինչպէս միշտ, ապաստանելու ցեղային հոգիի անմահ խորհուրդին:

Էջմիածնայ Ազգընտիր Տեղակալին հեռագիրը կը հրահանգէ նաև ամենուրեք փութացնել ընտրութիւնը ներկայացուցիչներու, որպէսզի ամէնքը, իբրև համերաշխ անդամներ մէկ ընտանիքի, փութան Մայր Աթոռ, կրօնական ու ազգային խանդավառութեամբ ընտրելու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, և լուծելու յառաջադրուած հարցերը ի պահպանութիւն և ի պաշտպանութիւն Հայաստանեայց Եկեղեցիի Միանականութեան, և Հայրապետական Աթոռի Հաստատութեան:

Ըսինք թէ չենք զրազիլ այս էջերուն մէջ մանրամասնութիւններով, սակայն պարտինք կենալ արարքին առջև: Որո՞նք պէտք է երթան իբրև ներկա-

յացուցիչներ արտասահմանի հայութեան, աւելի ճիշդ որո՞նք պէտք է զրկուին էլիմածնի մէջ տեղի ունենալիք Համազումարին. անո՞նք՝ որ նիւթապէս ի վիճակի են երթալու, կամ անո՞նք՝ որոնք արտաքին ազդեցութեանց և կուսակցութիւններու կը կրթնին, թէ ոչ հաւատքի հոգին ունեցող և եկեղեցագիտական ու պատմական հատութեան տէր անձեր, որպէսզի կաթողիկոսական ընտրութեան աւրնչակից հարցեր ևս, որոնք ժամանակէ մը իվեր ընթացք առած, բայց իրենց վերջնական լուծումը ստացած չեն, իրենց անհրաժեշտ ու բանաւոր կերպարանքը առնեն: Կ'ուզենք միտքերու մէջ թարմացնել որ նախորդ կաթողիկոսական ընտրութեան առիթով ծանրակշիռ հարցեր, Հայ Եկեղեցւոյ ամբողջական կեանքէն բխող և այդ կեանքը փոփոխման ենթարկող նկարագրով, ներկայիս ևս ստացած են հրատապ հանգամանք: Եկեղեցին «հիւանդ, դատապարտուած» դաւանողներու միամիտ յռետեսութիւնը չէ անշուշտ, որով պիտի ուղէինք որ տողորւած երթալին մեր պատուիրակները, այլ խանդավառ ու հաւատաւոր վստահութեամբ մը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կենսունակութեան դերին վրայ: Կաթողիկոս ընտրող ժողովը միայն քուէ չունի տալիք, այլ դաւումն պայմաններուն ծնունդ խելքի, կորովի փաստը, իրեն ներկայացուած հարցերը կշռելու տեսակէտով: Վերջապէս մարդեր՝ որոնք իրենց յանձնուած ընտրական պարտականութեան հետ կարենային հաղորդել զանգուածներու խոր իղձերը Հայ Եկեղեցւոյ գերագոյն բեմի նկատառման:

Այս մտածումներու խանդին և հաւատքին մէջէն է որ կը զրուին այս տողերը: Երբ մէկ կողմէն Հայոց Հայրենիքին նորոգման, արդիացման, ուռնացման շքեղ տեսիլը շքեղ ճառագայթումով մը կ'ամպանայ սփիւռքի հորիզոններուն վրայ, մեր բոլորին մէջ անգամ մըն ալ վառելով սրբազան ջահերը անմահ հաւատքին, մեր խորհուրդէն և մեր դերէն, Հայոց Հայրապետութեան վերանորոգ այս վերափառքը, պիտի զայ կը հաւատանք, իմացական և հոգեկան նոյնքան շքեղ ճառագայթումով մը իր կողմէն անդրադարձելու և դնելու նոր օրերու սեմին հասած մեր ժողովուրդին ներսը անթառամ հպարտութիւնը, ինքնավստահութիւնը ներդաշնակ ամբողջական ապրումին, վստահութիւնը որոնցմով պայմանաւոր է ամէն կեանք, չըսելու համար ամէն մշակոյթ: Ըսինք թէ դարերով այս մշակոյթին վառարանը եղեր էր Ս. Էլիմածինը, կ'ընդունինք թէ անիկա պիտի շարունակէ պահել սրբազան այդ դերը, այդ փառքը, համայն Հայաստանեայց ժողովուրդին մէջ:

Աստուած թող պաշտպանէ ոչ միայն այս ժողովուրդը այլ նաև անոր մտածումը, այդպէս ինքզինքը իր ճամբով նորոգելու:

ԽՄԲ.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

Ծ Ն Ո Ւ Ն Դ

Տօները հանգրուաններ են, ուր մենք կանգ կ'առնենք կեանքի հեփն մէջ, պահ մը հանգչելու, կազդուրուելու, և անդաւ դառնալու։ Այդ հանգրուանները ամէն տարի կը յաջորդեն իրարու, և անոնցմէ իւրաքանչիւրը իր խորհուրդը ունի կեանքի համար։

Մնունդը սրտառու է և գեղեցիկ դէպք մը չէ միայն, մին անոնցմէ, որոնք երբեմն յուզիչ և յաճախ ան յիշատակներով կը լեցնեն պատմութիւնը, այլ սկիզբը նոր կարգի մը մարդկային կեանքին մէջ։

Քրիստոսի ծնունդը կեդրոնակէտն է աշխարհի պատմութեան։ Անկէ առաջ մարդկային կեանքը իր բոլոր արժէքներով և յառաջդիմութեան փորձերով՝ անոր կը նայի, ու անկէ իվեր բոլոր մեծ եղելութիւններն ու իրադարձումները քաղաքակիրթ աշխարհին, ազդուած, գունաւորուած և ձեւակերտուած են իրմէ, դատուելով և արժեւորուելով իր չափանիշներով։

Մարդուն կեանքն ու պատմութիւնը՝ շնորհիւ այդ յայտնութեան կը ստանար նոր նշանակութիւն, Աստուած կը մասնակցի մարդուն պատմութեան, ու կը լեցուի բացը որ կար հոգիին ու մարտնիս, երկնքին ու երկրին, մարդուն եւ Աստուծոյ, պատմութեան ու բնականացութեան միջև։ Մարդկային պատմութիւնը կը խառնուի աստուածայինին, և փոխադարձաբար։

Քրիստոնէութենէն առաջ մարդը ազատ չէր, վասնզի մաս կը կազմէր բնութեան, և հաղորդ ու գերի էր ստորին ուժերու։ Քրիստոս եկաւ ազատագրելու մարդը այդ ուժերու գերութենէն, և զետեղեց զայն հոգեկան կարգին մէջ, խառնելով այսկերպ իր պատմութիւնը երկնքի պատմութեան, միացնելով Աստուծոյ և մարդուն ճակատագիրները։

Հին կրօնները զուրկ չէին անշուշտ փրկագործութեան այս իդէն և մտածում մէն, սակայն անոնք չկրցան վերջնականօ

րէն ազատագրել մարդը բնութեան ուժերու ազդեցութիւններէն։ Քրիստոնէութեան վերապահուած էր մարդը իր նախկին պատուին մէջ վերահաստատելու գերը, ապահովելով ազատութիւնն ու ապագան անոր, բանալու համար նոր քուական մը մարդուն ճակատագրին մէջ։

Մարդը ազատագրելով ինքզինքը բնութեան ուժերէն, ջանաց տէր դառնալ բնութեան և անոր ուժերուն և օգտագործել զանոնք։ Ազատագրման այս արարքին շնորհիւ ծնաւ գիտութիւնը և քիմիքը իր բոլոր ճիւղերով, որ յետոյ դժբախտաբար սակայն, մարդուն կողմէն ստեղծուած և ճարտարապետուած այս հնարքները իր դէմ պիտի դառնային, ընկուզելով մարդուն ազատութիւնը, և ենթարկելով ստեղծիչը իրենց բռնութեան։

Գալով քրիստոնէութեան ազդեցութեան մարդուն մէջ, պէտք է ըսել թէ ան լեցուն է մարդկայինով և աստուածայինով։ Աստուծոյ Որդին և Մարդու Որդին կուգայ մեզի ըսելու թէ մենք որդիներն ենք Երկնաւոր Հօր և եղբայրներ՝ իրարու։ Յիսուս մարմնացեալ Բանն է Աստուծոյ, անիկա յաղթողն է մեզքին և փրկիչը աշխարհի։ Սակայն այս բոլորին հետ միասին Ան որդեգրողն է մարդը Աստուծոյ Հայրութեանը մէջ։

Մենքեան գերագոյն նշանակութիւնը կը կայանայ Աստուծոյ Հայրութեան և մարդուն Որդիութեան մէջ. այս իրողութեամբ պայմանաւորուած է քրիստոնէական բարոյականը։ Վասնզի այդ մտածումին ենք սիրոյ և հեղինակութեան երկու կենսական սկզբունքներ կան, որոնք ընտանեկան բարոյականին նախագիւրջը կը ցուցանեն, զատորելով այսկերպ Քրիստոնէութիւնը բոլոր կրօններէն և բարոյական գրութիւններէն։ Աստուած իրը Հայր կը սիրէ մարդը, բայց նոյն ատեն Հայրական հեղինակութեամբ մը կը պահանջէ մարդէն որ ան ըլլայ հնազանդ ու հարազատ որդին իր օրոյն։ Այս երկու առաքինութիւններով միայն կը կազմուի տիպաւ ընտանիքը և տունը։ Քրիստոնէութեամբ այս երկու մտածումները գտած են իրենց լրումը, վասնզի Մարդը Աստուծոյ մէջ ունի իր տունը և իր Հայրը։

«Հայր» բառը այսկերպ քրիստոնէա-

կան մտածման և զգացման մէջ վերադիր մը չէ, այլ իրական Տեօփլէ մը, Յայտնու- թիւն մը, Սէր մը և Նախախնամութիւն մը հաւասարադասու- Յատուած Հայր հոյուած է նաեւ Հեթանոս Կրականութեան և Հ. Կոմ- կարանի մէջ, սակայն քրիստոնէութեամբ՝ այդ յորհորշումը զատուող և ուրոյն նկա- րագիր մը ունի։ Եոյն գրականութեան մէջ Զեւս կը կոչուէր հայր աստուածներու եւ մարգոց, իսկ Հ. Կոմկարանի մէջ Աստուած Հայրն է Իսրայէլին, այս վերադիրներով սակայն աւելի իշխանի մը կամ թագաւորի մը մտածումն է որ կուգայ մեզի, քան Հօր, վաճառի բռնին կը պակսի սիրոյ և խնամա- կութեան այն քաղցր և մտերմիկ զգացումը որ Քրիստոնէութեան միայն յատուկ է։

Մտածման այս լոյսին մէջ է որ կը ճշգրտի Աստուծոյ և մարդուն արեւակցու- թիւնը, և անոնց յարաբերութիւնը իրարու մէջ։ Այս կերպով մարդը կը դառնայ արժէք մը, որոնուելու արժանի նոյնինքն Աստու- ծոյ կողմէն։ Որքան ճիշդ՝ արեւմտեան միա- դիքին մտածումը, «Եթէ դուն չգործէիր զիս, ես պիտի չկարենայի գտնել Քիզ»։

Աստուծոյ Հայրութեան յարաբերութեամբ, կը ճշգրտի նաեւ Մարդկային նկարագրութեան ճշմարտութիւնը։

Ծնունդը այս գեղեցիկ ու սրտառուչ արամային արտայայտութիւնն է։ Խորհրդա- դատը այս իրականութեանը մէջ Աստուած կը մարդանայ և մարդն ալ կ'աստուածա- նայ։ Մարդը կեդրոնն է այս արամային։

Անոր համար, երբ աշխարհը մեղաւոր- ներուն, մաքսաւորներուն և պոռնիկներուն կը նայի նկատումներով և խորշանքով, Թի- տուս կը սեղանակցի անոնց, և շատ յաճախ կը սուսայ իննսունները, ի խնդիր մէկ- հատիկ մոլորեալին։ Վասնզի ճշմարտու- թեանն այդ վերադիրները կը նկատի որդիներ Աստուծոյ, որոնք հաւասարադաս իրաւունք ունին սիրուելու, ներուելու և հասարակաց Հօր՝ Աստուծոյ առաջնորդուելու։

Ծննդեան խորհուրդին մէջ, այսինքն Աստուծոյ Հայրութեան և մարդուն որդի- ութեան այս նուիրագործութեւն արարքին խորը, կը մնայ տակաւին ուրիշ մեծ զգա- ցում մը, թէ մարդ առանձինն, առանց նրբինքի օժանդակութեան, առանց Աստու- ծոյ, իր երկնաւոր Հօր սիրոյն և գութին, պիտի չկրնար նուաճել տիեզերական այս

տրաման։ Մարդ առանձինն, նման է անդեկ նաւի մը, որ աննպատակ կը տատանի, խաղալիք փչող հովիտու և ալիքներու շար- ժումներուն, խորսուղեւորով միշտ դէպի մութ իրերը աշխարհին, ճշմարտութեան դէմ անթափանց։ Առանց Աստուծոյ եւ Անոր Նախախնամող զօրութեան եւ լոյսին, մենք գազաններ ենք միայն։ Վկայ մեր պատմութիւնը, երէկ և այսօր։ Աստուա- ծայնով միայն կը սկսի մեր գիտակցու- թիւնը, մեր վերելքը և մեր փրկութիւնը։ Ծնունդը սկզբնակէտն է մարդկային այդ գիտակցութեան։ Մարդը շատ կանուխէն փորձած է գտնել իր կորսնցուցած դրախ- տը, իր տունը, որուն յուշը, թէ է աղօտ, մնացած է միշտ իր էութեան խորը, իրեւ գերագոյն դրոշմ և նշան իր աշխարհական ծագման։ Եզրպոստի բուրգերը, հին ժո- ղովուրդներու միթաքանութիւններն ու եւ- րագները, բոլորը նոյն կորուստն ու ըզ- ճանքը կ'որոնեն ու կը կերպագրեն։ Գի- տութիւնը, արուեստն ու փիլիսոփայու- թիւնը, ջահեր են, մարդուն կողմէն վեր բռնուած, որոնումի այդ ճամբուն մէջ։

Հին կրօնները՝ ոչ գեղեցիկ և չքիսթներ են, ինչպէս կը կարծեն շատ գիտնողները, ոչ ալ մարդէն վեր ճակատադիրներու ան- զրադարձը։ Այլ ստեղծումը մարդուն խո- րունկ պէտքին, տառապանքին, իր կոր- սնցուցածը վերագտնելու որոնումի ճամ- քուն վրայ։

Ծնունդը մարդուն և Աստուծոյ երջա- նիկ հանգիստն, աւելի ճիշդ և պատկե- բաւոր բացատրութեամբ մը, կորսուած որ- դիին և Հօր վերագիտին, այսինքն Աս- տուծոյ Հայրութեան և մարդուն որդիու- թեան տունն է։

Մարդկութիւնը ոչ միայն տարին ան- գամ մը, այլ ամէն օր պէտք ունի այդ տունը խորհրդանշող խորհուրդին, վասնզի մեղքը որ այդ ճամբան մթաքօղ ամպն է, հասարակաց է ու մարդկային, ոչ ոք կըր- նայ անկէ զերծիլ։ Չայն սանձահարելը, ծնիլն է Որդի Աստուծոյ։

Մենք մեր մեղքերով կը պատժուինք, սակայն անոնց մեր մէջ ստեղծած յուզում- ներով, տաքնապնիրով, կը բանաւք նորէն նրկիւնքը մեզի։ Լացի ճամբան, ճամբան է Աստուծոյ։ Ծնունդը մեր մէջ մեղքը և ա- նասունը թաղող եւ հրեշտակը թեւաւորող

ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԺԱՄ

Ինչու բացառիկ այս հետաքրքրությունը կաղաղական ժամերգությունն աշխարհով, երբ անկա, լքուած գեղեցկութեան մը նման, անուան մըն է միայն, անցեալի փառքերէն ձնացորդ: Երբ մենք այսօր քիչ բան կ'ուզենք տեսնել այն բոլոր զգայնութիւններէն, որոնք անթառամ գեղեցկութիւններու պէս երգուեր են դարերով: Ու քիչ բան կ'ուզենք դնել մեր իսկ ապրումներէն, ինքզինք իր մայր երակէն կտրած մեր իսկ հոգիէն, մեր տեղունող կորովէն, մեր տառաքելի առաքիչութիւններէն ու բեկումներէն:

— Ոչ անոր համար անշուշտ, որ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ միւս կարգերը նուազ ջերմութիւն, նուազ խորութիւն կը բերեն հրապոյրէն Հայ աշխարհին, և զգայնութիւններէն Հայ պատմութեան: Այլ որովհետեւ, երեկոյացող այդ պահին խորհուրդը, տարօրէն գրաւիչ դաշտանկար մը կը բանայ մեր հայրերուն հպարտութենէն ու տրամութիւններէն:

Մեր հայրերուն արդար այդ հպարտութիւնը առողջ շնչտերով քանդակող Շնորհեա (մեզ Տէրին մէջ, մեր օրերուն, գաղջ ձայներով երգի մը ահապարսեքն է միայն որ եղանակ կ'առնէ, վերջացող ձայն տարտամ իրիկուններուն պէս կարծես: Այնքան եղծուած կը գտնենք անոր հին թարմութիւնը՝ մեր նոր ու անոր իրաւ նկարագրին անհաղորդ մեր ձայնին ու ականջներուն յառաջ բերած ոլորտին մէջէն:

Մինչդեռ, Եսայի Մարգարէիին ներշնչումով յարապուած, կարելի փառքերու, ականակութիւններու յաղթերգութիւն մըն է անկա, դարերով մեր հայրենի բնաշխարհը պտտուցած երկրէ երկիր, տարագրութենէ տարագրութիւն: Այնքան կենդանի որքան

պայծառութիւնը մեր տաճարներուն: Եւ որուն ցոլքերէն սակայն քիչ բան կ'ուզենք դնել, կ'ուզենք տեսնել մենք այսօր, նսեմ ապրումներուն մէջ մեր ցրուածին, մեր Սփիւռքին:

Այդ հպարտութեան ուրիշ մէկ քաղցրութիւնը Նայեաց Սիրովի Շնորհալիաշունչ քերթողութիւնն է որ կը ծորէ: Այս անգամ տարբեր մթնոլորտով մը՝ հանդարտութեան, վստահութեան, աղաչաւոր փառաբանութեան: Խորունկ անուշութիւն մը՝ Հայ Հոգիին յատկանիշներէն յայտնագործուած մարդկայնութենէն, հաւատարմութենէն, իմաստութեան, սրբութեան, իմանալի լոյսին ծարաւէն: Իսկ Ի Բէն հայցեմք, մեր պապերուն զրուած վերոյիշեալ յատկութիւններու կողքին, նոր անձրեւներ կը թափէ անոնց համակերպուն տրամութիւններէն: Այնտեղ, ամենամուտ ու խոր արեւազանգները կ'եղանակուին, որքան բաւական, նոյնքան՝ ասոնց մարմինը կերպարող երգին ընգմէջէն:

Բայց աւելի պարզելու, աւելի ձօտեւ նալու համար. —

Շատ պիտի չգար բացատրութիւնը (առանելով զայն կրօնական իր սեղմ իմաստին մէջ) եթէ ըսէինք թէ Շնորհեա մեզ Տէրը գիւցազներգութիւնն է Հայ Հաւատքին՝ իբրեւ քերթողութիւն: Ու ռազմերգն է Հայ Զինուորացի Եկեղեցիին, պայծառ ու թաւալուն ելեւէջովը իր եղանակին: Աշխարհ մը կայ այնտեղ, իր կենդանի հողով ու մարգերով. երկիր մը, հայրենիք մը՝ որուն սահմանները, մասնաւորաբար արեւելեան՝ հարաւային թեւերուն վրայ, տառապանք կ'ապրին խաղաղութեան պահպան: Որուն բնակիչները յաճախ կը ձնան ենթակայ քրքուցի ուժերու պատգամին, ինչպէս կ'երգէ քերթողագիրը: Գեղեցիկ է այս բացատրութիւնը. նոյնքան թելագրիչ՝ տեսնելու համար կորովը որ հայունն է՝ Թշնամիին դիմաց, և պատկերներու համար շարժականը, ախորժակներն ու տոկունութիւնը աշխարհակալ թուող բանականներուն՝ մոլեռանդութեան մը թափովը արձակուած, ինչպէս փոթորիկ մը աւազէ զանգուածի:

Այլապէս բանակի մը խուժանին գէժ թիւով, սպառազէնով ինքզինք տկար լղղացող, խոտովանող հայը, վստահութեամբ մը առատացած կը տեսնենք, այս անգամ

խորհուրդն է: Ծնիւ կը նշանակէ ընդունել կայծը, Որդիութիւնը Աստուծոյ: Վայ անոր որ ամէն տարի այդ ծնունդին համար չի պատրաստեր խանձարու և ջուհի պատանակ անոր աստղէն ճառագայթող կայծին:

Ե. Վ. Տ.

թե երկարած իր կեանքին ներքին ուժանակներուն։ Սիրտն է որ իր ափսիս մէջ ունի ամբողջ ցանցը մարմնին ճիւղաւորուած թեւերուն։ Ու հոգին է գաղտնիքը տկար ամբարաններէն հերոսներու յայտնագործումին։ Այս ճշմարտութեան հանդէպ մեր պապերուն հաւատարմութեան կենդանի ապացոյցը՝ իբրեւ թաքուն յայտարարք Հայ Եկեղեցիին կենսունակութեան, էջերն են ինքնին Կարմիր այն Մատենանին՝ որ իբրեւ վկայութիւն հաւաքուած կայ ճամբաներէն հայ մարտիրոսագրութեան։

Նախորդ էջերուն մէջ ըսեր էինք թէ այս երգը հաւանական պիտի նկատենք մեր միջնադարէն, Բաղրատունեաց խրոխտ, յանձնապատաս, յաղթական տասնամեակներէն ինչոյ։ Թոյլ կուտանք մեզի այս ենթադրութիւնը։ Մեր Եկեղեցւոյ ժամապաշտութեան կարգաւորումէն ասդին, Բագրատունեաց շրջանին միայն ունեցեր ենք փառքի ու յաղթանակի արդար խիզախութիւն, ընդդէմ քարքարոս և այլակրօն յարձակումներուն։ Սակայն այնտեղ ևս միշտ բեկումներով։ Ու հիմա՝ ձայնը հաւատաւոր մէկ զաւակին, որ, գէմէն խաւարանալը զգալով գիշերուան, կը խնդրէ զօրութիւնը խաչին, զերծ մնալու համար շարժերէն, թշնամի ուժերու յարձակումներէն, հոգին խռովող կարելի փորձութիւններէն։ Լայն է ճամբան այդ փորձութիւններուն։ Ու շարականագիրը չէր կրնար մոռնալ իր ժողովուրդին ճակատագիրը այլակերպելու աստիճան տիրական մատնութիւնները իր իշխաններուն, որոնց սրտէն զող իսկ չէր անցնէր երեմի, ամբողջ երկիր մը արեւելի ու աւերի մատնելու իրենց աւարաբէն մէջ նոյնիսկ Լաւին՝ փորձութիւնները իշխանական տուններու իրերամբոժատելութեան նուաստացնող ուրացութեանց, յափշտակութեանց, դաւադրութիւններու։

Տրտմութիւններու այս աշխարհին մէջէն, ասոր ճամբաներուն քովէն սակայն, նորէն կարտութիւնը իր ցեղին ստեղծագործ ուժին։ Նորէն առողջ հասակը իր ինքնավստուհ կորուսին, գիտակցութեան։ Ըսել տուաւ չափ իրեն՝ ընդ մեզ Տէր Աստուած, գիտազնիւ, հեքամուս... Իկպէսեւ դարձեալ գիտազնիւ՝ դարձեալ ի պարթուրիք մասնեւազնիւ, զի Աստուած ընդ մեզ է...։ Ու ասիկա այնքան վստահութեամբ, այնքան վճռա-

կանութեամբ, չքեղ պատկերը գծելու չափ կեանքը ըմբռնելու, երեւոյթները դատելու հոգեկան կեցուածքի մը։ Առաջին անգամը չէ որ թշնամին, մահը, չարքը կ'արհամարհուին այսքան ուժգնութեամբ։ Առաջին անգամը չէ որ Հայ Տաճարի կամարներուն ներքեւ մարդիկ սլացք կ'առնեն թուշուն ճամբովը անոր գիծերուն, աղեղներուն։ Ու յոխորտանք մը կարծես՝ շարունակուող բառերուն մէջէն, արհամարհելու համար կարելի ունէ յաղթանակ թշնամիին կողմէ, ու վանելու համար հաւանական ունէ երկիւղ, խռովք որ կրնայ սպրդել սրտերէն ներս մարդերուն։ Իրենց Աստուծոյն փառքը, սրբութիւնը այնքան լուսայեղ ողորդումով մըն է լեցուցեր զիրենց, որ ոչ մէկ չէտ կը նուաղի զիրենք գտնապնդող, ըսպառազինող Ուժէն, անոր Ներկայութեան հանդէպ իրենց փառաբանութենէն, անհուն կոչուելու թափով խորունկ եռանդէն, վրստահութենէն, նուիրումէն։ Իրենց լեռներուն պէս ամուր ու խրոխտ, իրենց ջուրերուն չափ յստակ ու ջղուտ։

Աստոր համար է ահա, որ աւանդութիւնը աւելի իմաստ կը ստանայ երբ Սեւանայ կղզիին մէջ կ'ուզէ երգուած տեսնել առաջին անգամ, փառաւոր ըսուելու արժանի բացառիկ այս յաղթերը։ Ու ինչպէս կ'ըսեն, ծով կը թափուին բոլոր ուժերը թշնամի բանակներուն...։

Նուաղ մեր երեակայութիւնը անբաւական պիտի գայ ապրելու պահ մը այդ կըղզիին իրկուներէն։

— Վանք մը։ Կղզիի մը վրայ՝ որ մէկ կտոր լեռ է կարծես ջուրին մէջէն գլուխ և իրան երկարած։ Հաղթիստի այդ պահին և եկեղեցիին լքումը կը մեղմի շուշուրով վանականներուն, ժամուռն կոչնակին հետ իրենց աշխատանքներուն դադար տուող, ու ազօթքներով անոնց անիմաց մրմունջներուն։ Ո՛ր ծայրամասերէն հայ աշխարհին, ու ո՛ր բարձունքներէն, խորութիւններէն անոր հողին ու ջուրին, իրենց հոգիին գալտը ողորդած ու պատնէշած, անոնք քաշուեր են խոր հեռաւոր այս մենաստանին, տառապելով ալ գուցէ գեղեցկութիւններու հաշտոյն իրենց ժողովուրդին արդար փառքերուն։ Ձենք կրնար յաճախանքին մէջը չմնալ հեռագէտ այն կաթնաղիկէն, որուն կամարներուն տակ կուչ նկած, ծուկի են

ծերունի այդ վանականները՝ իրենց ալեռային հանգչեցնելու, իրենց տառապակոծ մարմիններուն համզիւսը գտնելու ըզձաւորութեամբ՝ խռնկի ու լոյսի մշտական բուրդաւորմին ընդմէջէն, Որոնք՝ իրենց նայուածքին ու տարիներուն մշուշին խորէն, կը նային խորանին վարը, իրենց զիմաց շարան եղած յաղթ հասակներուն, Ասոնք ալ մենակեացնել՝ իրենց երիտասարդութիւնը, իրենց թարմութիւնը ձեւած, գօտեպինդ, միաձոյլ ժայթքումներ ըլլալին կարծես քով քովի, իրենց պարեգօտներուն վէժքին հետ ձեւաւոր, Պէտք չունինք իւրաքանչիւրին հոգիէն ներս կրակուող սէրերուն կանաչութիւնը, հրդեհ բացուած, մասնաւորապէս, արձակուած տեսնելու։ Անոնց ամէն մէկը իր տունին, իր այգիին, իր գիւղին մոյսքը շղարշած, ասոնց թաւիչ հպանքին ու կարօտանքին սարսուռներովը թրթռուն, իրենց հոգին պրկեր են կրակհոտանքին մէջը իրենց նուիրումին, իրենց զոհարբումին։ Ու երկհոյացող այդ պահուն, ու բազմաթեւ գունավառումներուն մէջէն Տաճարին, անոնք զիրար կարծես գտած, կարծես զրկած, կանգնել են խօլանին դիմաց, միասին Շնորհեա մեզ Տէրը կարգաւոր, յաղթերգելու...

Կ'ուզեմ հաւատալ որ անդիմադիր բխում մը հպարտութեան, մարդուն սիրտը առատացնող կենսունակութեան, պիտի լեցնէ, պիտի ողողէ, Տաճարին կամարներուն հետ, նաև գմբէթը, խորշը գայն մտիկ ընող, անոր հեւքին, անոր գարկին ետեւէն խօրունկները իջնող հոգիներուն։

Ալեւոր ժամօրհնդդին նուազուն, աղաչաւոր Հայր Մերէն յետոյ, լսեցէք շնչալը իրենց ձայնին մէջ իրենց հայրենի իեռեւրուն խորխոտ յատակութիւնը ալիքող այդ երիտասարդ կրօնաւորներուն. —

ու կը բխի երգը պայծառ հիմնածայնի մը

ալիքով, կը նետէ առաջին կամար-ժայթքը երկրորդ վանկին հետ, ու ահա կ'երկարի թրթռուն արձագանգը իմաստին, այնպէս շղուտ, այնպէս անսթեւեթ, ու նոյն աստեռ այնպէս սրտատխտալ Շնորհ մը պիտի խնդրուի, անկէ՝ որ Տէրն է բոլոր սգօրութեանց, Շնորհը Անոր խաղաղութեան ամենէն առաջ, որուն տեղ գտնելով միայն արծարծուի, հաստատուի գուցէ զգացումը նոյն Հօրը Որդիութեան. նոյն Որդիութեն ըմպած ըլլալու գիտակցութեան և ըմպելու ալ երջանկութեան. և կամ առնուազն խնայուի կոտորակումը սերունդներու և արգիլութիւն հեղումը հաղարաւորներու արկունին։ Բայց, ըզձանքը Անոր խաղաղութեան չունի իր մէջ միակութիւնը, անգործութիւնը սպասումին։ Եւ եթէ մեր աղաչանքովը ու մեր զիջումին հակառակ իր խաղաղութիւնը հեռու է կարելի դառնալէ, նոյն Տէրը՝ տուողն է այս անգամ կամքին, տոկունութեան, խիզախումին։ Հովանաւոր ալքը՝ իրեն յուսացողներուն։ Լոյսն է ան մութը հալածող, դարանակալ որդայինները ոչնչացնող։ Աստուածը փառքին, յաղթանակին, յարութեան։ Ու Հայ Հօգին գիտակց ընտանութիւնը ունի այդ Լոյսին. այդ Զօրութեան, այդ Աստուծոյն, որմէ Հնորն խնդրելու է եկեր։

Ու թրթռուն արձագանգին մէջէն առաջին այդ կամարին, ի՞նչ աղաչաւոր շնչով մըն է որ կը դրուի հանգուցը, անցնելու համար յաջորդին։ Ու ձգուած երկրորդ այս կամարակալ շուքին մենք ենք կեցեր, ու խընդրուած այդ շնորհները մեկի է որ պիտի իջնեն։ Եղանակին չե՛ղտը՝ վերէն իջնող այս երեք ստեղծները. — զուսպ այնպէս, ինչպէս հեռու էր իր աղաչանքին մէջ յուսահատեալի մը նուազումը, բեկումը դընելէ։ Ու տակաւին, երա՛նգը այդ ստեղ-

ներուն արտայայտութեան. — ինքնազատան ու արի համակերպում մը Անոր կամքին, որուն իմաստութիւնը մարդոց աղիքներուն թիրթրը գիտէ բանալ և սիրտերը կարգաւ, նախախնամութեան մատը, անհատ բայց ներդոյզ կնէ ժողովուրդներու կեանքին։ Թաքուն ուժանակը քաղաքակրթութիւններու յառաջխաղաղացումին, Ահա ըմբռնում մը պատմութեան իրադարձութիւնները դատելու։ Նոյն

ըմբռնումէն թղթածի ուրիշ մէկ կերպարան-
քը չունին՝ սա բառերուն այնքան անյող-
ջողզ, այնքան վճռական յայտարարու-
թիւնները. — «Եւ զխորհուրդն զոր խոր-
հին՝ խափանէ Տէր... քանզի յերկրւոյն անբն
մեք ոչ երկիցուի եւ ոչ խռովիցուի, զի Աւ-
սուած ընդ մեզ է... եւ որ բնակեալդ էի
ի խաւարի եւ ի սուներս մահու, լոյս ծա-
գեսցի առ ձեզ...»։ Մանաւանդ որ դարե-
րու փորձառութիւնը սորվեցուցած էր թէ
հայրենիքներու ճակատագիրը երաշխաւոր-
ուած էէ պատերազմի դաշտերուն հան-
ուած բանականութեւ քանակով։ Այլապէս,
մենք վաղուց զրկուած պիտի ըլլայինք՝
պատմութեան մէջ և երկրի երեսին, հայ-
րենիք մը ունենալու իրաւունքէն ու հպար-
տութենէն։ Մինչդեռ, ափ մը քաջեր են
Ե. դարու վերջին քառորդի զահալիսում-
ներէն իրենց հայրենիքին ազատագրումը
իրագործող։ Արի հողինքէն նոյն ափ մը
քաջերուն խիզախումն էր Արեանց Արքա-
ները հիասթափութեան եւ զիջումներու
հարկագրող։ Ու անոնցմով էր որ ունեցանք
արդար շքեղութիւնը Վահան Մամիկոնեանի
մը մարզպանութեան, իշխանապետութեան։
Ու ասոնց տիպարով մտրող շարանը զի-
րենք կանխող և իրենց յաջորդ դարերու
հայ քաջերուն, հայ արիւններուն ու սուր-
բերուն։

Նման հողեկիմակի մը հեղուճն է Շը-
նահեա մեզ Տէրը, Սեւանայ գեղանի սա-
րերու լանջերէն։ Եւ նման դիւցազնութիւն-
ներու կը պատրաստեն կարծես, փոթորկու-
նէկէշները տեսակ մը նախերգանք կազմող
երեք այս բառերէն վերջինին։ Ի՞նչ կեն-
դանութիւն գգացումի, Տէրը կանչելու,
զայն հրեղէն սիւնի մը պէս իր հողիի գաշ-
տերուն վերեւ անամպ կախելու ըզձանքին
մէջ։ Ոխախումի ի՞նչ հզօր եռանդ։ Փոթո-
րիկներ յարուցանելու ի՞նչ արի պատրաս-
տակամութիւն, առանց ունէ մէկ շեշտի
նուաղման, ընկրկումի։

Ու կը թաւալի երգը, յառաջլռողաց
կոհակուճներով, շեշտաւոր, ռազմական,
մինչեւ որ խաղաղութեան իշխանին, յա-
ւիտեններու Աստուծոյն անունով իր լի-
ութեան յանգի յաղթերգը։ Այդ լիութիւնը
փառքն է նոյն զօրութեան, այսինքն Հօր.
անոր իմաստութիւնը արտաբայող Բանին,
կարգաւոր ու կարգաւորող Ուժին, այսինքն

ԿՐԹԵԱՊԼԱՏՄԵԿԵՆ

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ ՅԱԿՈԲՈՍԵՐԸ

(Երբեմնաթիւն և վեր 1944 ՅԻՈՆԻ, էջ 185)

5. — Յակոբոսի Եկարեգիրքը. — Յակո-
բոսին տրուած Արդար մակդիրը յատկօրէն
կը բնորոշէ անոր նկարագրին ամէնէն ցոյ-
տուն գիծը։ Ան միւսնոյն ատեն ազօթա-
նուէր և ճշնադգեաց կեանք մը ունէր ինչ-
պէս պատմած է Հեգեսիպպոս (շ. 160 թ.),
և որմէ առած է Եւսեբիոս. և... Այլ ճշ-
գրատգոյնս վասն նորա Հեգեսիպպոս՝ որ
մօտ ի մամանակս Առաքելոց եկաց, ի հին-
գերորդ գիրս յիշատակարանաց իւրոց պատ-
մէ բանիւքս. Ընկալաւ զտեսութիւն Եկե-
ղեցւոյ միանգամայն ընդ Առաքեալսն Յա-
կոբոս Եղբայր Տեսուն, այն որ Արդար ան-
ուանեալ էր յամենայն մարդոյ՝ յաւուրց
անտի Տեսուն մերոյ մինչև առ մեզ. քան-
զի բազմաց անուն էր Յակոբոս։ Իսկ սա
յորովայնի մօր իւրոյ սուրբ էր. և զինի և
օղի ոչ էարբ, և ինչ յորում է շուռն՝ նա
ոչ եկեր, և սրբիչ ի գլուխ նորա ոչ ել, և
իւզով նա ոչ ծածաւ, և ի բազանին նա ոչ
եմուտ։ Սա միայն իշխէր ի սուրբ սրբոց
մտանել, և ոչ հանգիւրծ ասուեալ զգնոյր,
այլ կտաւի, և միայն առանձին մտանէր
ի տանարն, և գտանէին զնա զի եղեալ էր
ծուշը և խնդրէր թողութիւն փոխանակ
ժողովրդեանն, մինչ զի խոտացան ծուռկը
նորա իրեն զուգտու, քանզի հանապազօր
ծուշը զնէր և երկիր պապանէր Աստուծոյ
և թողութիւն խնդրէր վասն ժողովրդեանն
(Պատմ. Եկեղ., Գպր. Բ. Գլխ. 10.)։

Որդւոյն. և անոր ճշմարտութեան ստու-
գութիւնը յաւերժացնող կեանքին, Ստեղ-
ծագործ Պանդին, այսինքն Հոգիին...։

Այսօր ալ իրաւ ու կենդանի ընել այդ
զգայնութիւնները՝ իրենց լքումը շեշտող
ու խորացնող մեր հոգիներէն ներս։ Ահա
աբստիութիւնը որ կ'արձագանգէ, անդառ-
դարձն այդ բոլորին։

ԹՈՐԻՈՍ ԱՐԱՂԱՅ

(Երբեմնաթիւն)

6. — Յակոբոսի վախճանը. — Յակոբոս Տեառնեղբայր հայկազգայնական գահուռ վրացայ նախառ 30 տարիէն քիչ պակաս (34-62 կամ 63)։ Անոր գործունէութեան մասին պահուած տեղեկութիւններուն մէկ մասը տեսանք երրորդ հատուածին մէջ։ Իր անունով մեղի հասած գրուածներու մասին ալ պիտի խօսինք յետոյ։ Յակոբի նահատակութեան մանրամասնութիւնները կը պատմէ Եւսեբիոս, առնելով ձեգեմիպոսէն։ Ըստ որում զպիղծները և փարիսեցիները ուղիւղով արգիլել Յիսուսի հետեզնետուն հետզհետէ թաղմանալը, կը պահանջէին Յակոբէն որ ժողովուրդին յայտարարէ թէ Յիսուս՝ Մեսիսն չէր, այլ մոլորեցուցիչ մը, և պէտք է զոր անոր հետեւին։ Յակոբ յանձն կ'առնէ խօսիլ ժողովուրդին Յիսուսի մասին. և զպիղծներն օգտարիւնները զայն հանելով տաճարի աշտարակին վրայ՝ կ'ըսեն անոր. «Դու սք արդարք ես, որում պարտ է մեզ ամենեցուն հաւանիլ, որովհետեւ ժողովուրդք մոլորեալ է զինի ճիստաբխ խաչելոյն, սառ մեզ, որ դուռն է Յիսուսի խաչելոյն։ Պատասխանի ես ի ծայն բարձր բարբառոյ և ասէ. Ձի՛ հարցանէք դուք զիս վասն Որդւոյ Մարդոյ, և նա աւանդիկ նստի յերկինս ընդ ալմէ գորութեան մեծի, և հանդերձեալ է նա դալ ընդ ամպս երկնիցն։ Մեսիսային համար ասկէ աւելի հասկնալի և վճռական վկայութիւն մը կարելի չէր տալ։ Կատողեան փարիսեցիները, վեր ելան և արկին վերուստ ի վայր զեղբարի, և ասէին ցմիմեանս, քարկոծեցուցան զՅակովբ արդարաւ. և սկսան քարկոծել. քանզի յանկանդէն նա օչ մեռաւ, այլ շրջեցաւ եւ ծուրն եղ եւ ասէ. Խնդրեմ ի քեզ, Տէր Աստուած Հայր, թող դոցա, զի ոչ գիտեն զինչ գործեն։ Եւ մինչդեռ ծոքաքարկոծէին՝ մի ոմն ի քահանայից անաթիոքաճ Հռաքարու՝ . . . աղապկեաց եւ ասէ. Դադարեցէք, զի՛նչ գործէք, յաղթս քայ ի վերայ ձեր աւագիկ արդարոք։ Եւ մի ի նոցանէ ընթացաւ, էտ ի թափէ միովէ զտափանն, որով զհանդերձսն տոփէր, և եհար զգլուխ թափարոյն և ապալէս վկայեց նա, և թաղեցին զնա անգին թ տեղւոյն. և մինչ ցայսօր ժամանակի շիրիմ նորա կայ առ կողմ տաճարին և (Պտմ. Եկղ., Դպր. Բ. Գլխ. ԻԳ.)։

7. — Յակոբոսի օթղոսները. — Յակո-

բոս՝ Տեառնեղբայր կոչուած է շատ կանուխ, սակայն բառին միացեալ ձևը նոր կտակարանի մէջ չէ գործածուած, այլ գրուած է Սիլբայր Տեառն, զտալ զաստ։ Արդար (Սքլա) կոչուած ալ չի գտնուիր նոր կտակարանի մէջ, ժողովուրդէն արուած մակդիր մըն է և հետագայ մատենագիրներն են որ կը գործածեն զայն։ Ինչ կ'ըսուէր նաեւ Փոքր, ինչպէս Ջերեգեանն ալ ապա կոչուեցաւ Մեծ։ Մարկոս գործածած է այս մակդիրը փոքրիկ նաւագական ձեռք (Ժե. 40)։ Ոմանք փոքր Յակոբը առանձին անձ մը կը համարեն, ուրիշներ փոքր մակդիրը երկրասասններու մէջ գտնուող Ալփեան Յակոբին կու տան, սակայն երկուքն ալ չեն արդարանար։ Մարկոսի վերին յիշատակութեան և այլուր գտնուած յիշատակութիւններու համեմատութենէն կը հետեւի որ փոքրիկ կոչուած Յակոբը նոյն անձն է առանց մակդիրի յիշուած Յակոբին հետ (հմտ. Մրկ. Ժե. 40, Մտթ. ԻԷ. 36, Մրկ. Ժե. 47 և Դկ. ԻԳ. 10)։ Եւ քանի որ անիկա Յովսէփն եղբայրն է, եղբայրն է նաեւ Սիմոնի և Յուզաբի (Մտթ. ԺԳ. 55-56), որով նոյնինքն Տեառնեղբայր Յակոբը կ'ըլլայ։

8. — Յակոբի անունը կրող գրուածներ. Յակոբոսին կը պատկանի նոր կտակարանի հնդհանրական Թուղթերուն առաջինը որ կը սկսի այսպէս. «Յակոբոս Աստուծոյ և Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի ծառայ, երկրասասն ազգացդ որ ի սփիւռոյ էք՝ ողջոյն»։ Ռւշադրաւ է թուղթին ղրիքը ն. Կտակարանի մէջ, Գործք Առաքելոցէն անմիջապէս յետոյ և Պետրոսի Թուղթերէն յառաջ. նշան մը որ կը ցուցնէ թէ Յակոբ նախապատիւ կը համարուէր Պետրոսէն։

Բացի այս կանոնական Թուղթէն իր անունով հասած է մեղի աւետարան մը և նախաւորարան Յակոբոս. որ անվաններնու շարքին կը պատկանի, և պատարագամատոյց մը, և Պատարագամատոյց Ս. Յակոբայ։ Աստուածատուր Եպիսկոպոս հայերէն ձեռագիրներէ առնելով հրատարակած է Յակոբին ընծայուած Թուղթ մըն ալ, ուղղուած առ Վոդրատոս, ուր կը պատմէ թէ ինչպէս հրեաներու նենգութիւնը յայտնի եղաւ Պիղատոսի առջև, և Պիղատոս ալ գրեց Կայսրին, Յիսուսի խաչելութեան և յարութեան նկատմամբ (տես, Ժամ. Պտմ. Երուսաղէմի, էջ 20-21)։

9. — Յակորբոս եւ Աղուամնից Եկեղեցիքն. Աղուամնից Եկեղեցիքն մասնաւոր կապ մը կ'ուզէր ցուցնել իր և Տեառնեղբարք միջին: Ըստ այսմ, Ս. Թադէոս Առաքեալն Հայաստանի մէջ նահատակուելէն յետոյ անոր աւշակերտներէն Ս. Եղիշէ Երուսաղէմ կը գառնայ և եպիսկոպոս կը ձեռնադրուի Տեառնեղբարք Եկեղեցիքն. ապա Պարսկաստանի մէջէն կ'անցնի քարոզութիւնները և Ջերզուէի գաշտին մէջ ի տեղի գոհաստանցն դիւցածով կուպաշտիցն և կը նահատակուի: Իսաական ժամանակ յետոյ կը գտնուին զարեկից Լուսաւորիկն Սրբոյն Եղիշէի նշխարները (Մովս. Կաղանկատուացի, Հատոր Ա., էջ 93-96):

10. — Յակորբոս Հայ Եկեղեցւոյ մեջ. — Աստուածեղբարք Եկեղեցւոյն Ջերզուէն և Ալիսանէն որք կը տօնուի մեր Եկեղեցւոյն մէջ՝ Աւագ Տօներու կարգին, խորհրդաւոր զուգարութիւնով մը ընկեր ունենալով Դաւիթ Աստուածահայր մարգարէն:

Իր գերեզմանին տեղը, Յովսափատու ձորին մէջ, Հայերը ժամանակին ունեցած են վանք մը, շինուած Սահառունիներէն, որ ձանթ եղած է Բարուկանք, կամ Տեառնեղբարք վանք անունով: Այդ վանքին գոյութիւնը ժէ զարուն՝ կը յիշուի Լեւոն Ալլատրոսէն (տես Հայկ. Հին Վանքեր, Մ. Եպս. Աղաւնուհի, 1931, էջ 1-6):

Տեառնեղբարք նշխարները, ըստ օտար աւանդութեան մը, Յուսարիտոս Թրակացի կայսեր կողմէ փոխադրուած են Նրուսաղէմէն Կոստանդնուպոլիս, Ջաքարիայի՝ Յովհ. Մկրտչի հօր, և Երեւոնի Սիմէոնի նշխարներուն հետ: Իսկ մեր ազգային աւանդութեան համաձայն Տեառնեղբարք մարմինը թաղուած է Ս. Յակոբեանք Մայր Տաճարին Աւագ Սեղանին ներքե (Ժամ. Պատմ. Ս. Երուսաղէմի, Հատոր Ա., էջ 30):

4. — ՅԱԿՈՐԲ ՍԻՍԻՍԿԱՆԱՅՐ

1. — Ո՞վ էր Յակորբ. — Սոյն Յակորբը երկու անգամ միայն յիշուած է Ն. Կոստանի մէջ, իբրեւ մականուն Յուզա Առաքեալին: Նախ Դուկ. Զ. 16 համարին մէջ, տասներկու առաքեալներու թուումին առիթով, Յուզայ Յակովբայ. միւս Աւետարանիչները սակայն համաձայն չեն այս կէտին մէջ: Մատթ. և Մարկ. Թադէոս ա-

նունը ունին փոխանակ Յուզայի և Յովհաննէս ալ թէեւ Յուզա անունը ունի սակայն Յակովբայ» մականունին տեղ դրած է «ոչ Իսկարիովտացի» (Մ. 22), զանազանիւ համար երկու Յուզա առաքեալները: Յուզա և Թադէոս անուններու նոյնութեան հարցը մեր ծրարէն դուրս ըլլալով, չենք դրադիր ատով և կ'անցնինք միւս յիշատակութեան, Գործք Ա. 13 համարին մէջ, Յուզա Յակովբան ձեռով: Սրբ Յուզա Յակովբայ կամ Յակովբեան բացատրութեան մէջ Յուզա կամ Յակորբոս իրարու հետ ընտանեկան լինչ կապ կը ներկայացնեն: Շատեր ուզած են հասկնալ «եղբայր», Յուզա եղբայր Յակովբայ, որով Յակովբը կ'ընդունին իբրեւ Տեառնեղբայրը, և Յուզան ալ անոր եղբայրը, և Յուզայի Թուղթին հեղինակը:

Ժիշք է որ Թուղթը կը պատկանի Տեառնեղբարք Յակորբի եղբորը Յուզային, ըստ Թուղթին մակագրութեան Յուզա, Յիսուսի Քրիստոսի ծառայ, և եղբայր Յակորբայ (Ա. 1): Սակայն սխալ է որ հոս բացայայտորէն ըսուած յետագայ. . . եղբայր Յակորբային հետեւելով նախապէս յիշուած Յուզա Յակորբայ և Յուզա Յակորբեանն ալ եղբայր կը հասկնան: Սխալ է, վասնից որքէն տեսնուի որ Տեառնեղբայրները երկուստաններու մէջ չէին, որով այս Յուզան ալ, որ երկուստաններէն է, չի կրնար Տեառնեղբարք Յակորբի եղբայրն ըլլալ: Ասկէ զատ այն առաքեալները որ իրարու եղբայր են, ինչպէս վերը դիտել տեսինք, միշտ այդպէս յիշուած են Աւետարանիչներէն, և պատճառ մը չկար որ չյիշէին ատենց ալ եղբայրներ ըլլալը: Արդ, կը փայտ մեզի ընդունիլ թէ սոյն Յակորբ Յուզայի եղբայրը չէ, այլ հայրը: Այս հիման վրայ է որ մենք ալ Յակորբ կոչեցինք Առաքեալահայր: Իր մասին ուրիշ ծանօթութիւն չունինք և չէր արժէր մականունով մը այսչափ զբաղիլ թէ ոմանք, բաւական հինէն, Ս. Գիրքը թարգմանած ատենին իբրեւ բացատրութիւն Յուզայ (Եղբայր) Յակորբայ աւելցուցած չըլլային: Ներկայիս (Եղբայր) բառին տեղ կը դրուի [Որդի] Յակորբայ և չիփոխութեան պատճառը վերցուած կ'ըլլայ:

Ե Զ Բ Ա Ն Ա Յ Ո Ր Ի Ն

Եղբրակացնելով մեր այս ուսումնասիր-

ՆԵՐՍԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ(*)

(1100 - 1173)

Ա. — ՄԱՐԴԵՐ

1. — Տոհմը. — Տեսանք այս տոհմին մեծ շառաւիղը՝ Մագիստրոսը: Գրական սպասէն դուրս մեր եկեղեցական աւագ դէմքերէն ան ունի չքեղ ներկայացուցիչներ, կը յիշեմ Լամբրոնացիներն՝ Հայ Հին Մատենադրութեան ամենէն լայնատարր միտքաւ: Շնորհալին միջին մըն է այս երկու ծայրայեղութիւնները համագրող: Մագիստրոսի հետաքրքրութիւնը, Լամբրոնացիի մտքին լայնքը, իր մէջ կը վերածուին իր մակդիրը արդարացնող Արիստոտէլեան չափին: Արդար միջինին (le juste milieu) դէմքն է անիկա:

2. — Կրթութիւնը. — Պէտք է յիշել որ ԺԱ. դարը իմացական կենդանութեան մեծ ապացոյցներ տուած է մեր պատմութեան: Ասողիկի աթիւն ես խօսեցայ ստեղծուած այդ շրջումէն: Մտնեթ ենք Մագիստրոսի հիմնած կրթական հաստատութիւններուն, գարոցներուն: Տոհմին աւանդութեանցը մէջն է ուսումին հանդէպ սա խանդավառ կեցուածքը: Յատուկ խնամքով, ներսէս աշակերտած է հայոց կաթողիկոսութեան մայր գարանոցին: Եւ ինչպէս ինքը կը վկայէ, իր մեծ եղբայրը Բա-

ցառիկ խնամք է տարած իր վրայ: Իր մէկ գործը, զոր կ'որակէ «վիպասանութիւն», արդիւնք համարակ-տիրոց» (իրն հն քառերը), աշակերտական ոտանաւոր մը չէ՝ մինակ, այլ նաեւ փաստ մը թէ ինչ ոգիով և ինչ խելալներով այդ պատանին կը մեծնար իր ժողովուրդին սպասին համար: «Շնորհալի» մականունն ալ դարձեցական վերադիր մըն է, հաւանաբար — քանի որ զայն կը գտնենք մէկէ աւելի մարդոց քով, որոնք իրեն ընկերակիցը եղած են ուսմանց մէջ — զոր յետոյ իր գործունէութիւնը լուսաւորող պատմութիւն մը նուիրագործած է միայն, իր անձին և հանձնարին ներդաշնակ շաղպատուածովը կնքաւորելով այդ գեղեցիկ բառը:

Ինչ կրնար ըլլալ այս տղուն սորվածք թէ՛ ոչ Ժամանակին ընթացիկ կրթութիւնը, պակաս՝ Հելլէնիստէնէն, ինք կ'ըսէ աեղ մը թէ Աթէնք չէ գացած և թէ Հռոմեական վարժութիւններ չունի, ակնարկելով անշուշտ յունարէնի իր անգլխտութեան: Այս չքեղ մտքին սա հզօր պակասը եթէ չէ փնսսած անոր բանաստեղծական հանձնարին, աղետալի եղած է անոր մտքին գարագայմանը: Այս պակասին կը պարտինք իր գեղեցիկ լեզուն և իր մտքին միջակուսութիւնը:

3. — Գործունէութիւնը. — Պատմութեան գիտնքը թէ անիկա մատաղ հասակէն օգնականն է իր եղբորը որ վինք ձեռնադրած է եպիսկոպոս, գործածելու համար անոր շնորհները, մանաւանդ քաղցրութիւնը, կեդրոնական աթոռին բազմապահանջ կարիքներուն հայթայթումին համար: Յաւանքով քննարկել եկեղեցականն է անիկա, եթէ կը ներուի այդ բացատրութիւնը. եւ կեղեցական մը որոշադրող բոլոր բարձրագոյն առաքելութեանց շտաբարանը: Գաղցրութիւն, բարութիւն, ժառանգութիւն, պարզութիւն, սիրելու կարողութիւն և այլն և այլն: Կը յիշեմ իր կենսագրին մէկ բառը, որով անոր նկարագրին այս կողմը անխորտակելի կերպով կը մնայ մեր մտքին մէջ. զինքը բարկացնողի մը անիկա կ'ըսէ — «Ա՛յ, պիտի բարկանայիք քեզի եթէ ինծի չխնայէիք»: Աւելի քան 40 տարիներ, մինչև իր եղբորը մահը, անիկա հոգին էր այդ կաթողիկոսարանին, որ, թափառական բերդէ բերդ, Հռոմկալի անջրդի ժայռին

(*) Խօսուած Ժա. Վարժարանի մէջ:

րութիւնը կ'ըսենք թէ, ըստ առձեռն աղբիւրներու, Նոր Կտակաբանի մէջ յիշուած են Յակոբ անունով չորս անձեր, Զերեգեան Առաքեալ, Ալփիան Առաքեալ, Տեսառեղբայր՝ առաջին Նպիսկոպոս Երուսաղէմի, և Առաքելահայր՝ Հայր Յուզա Առաքեալ: Մեր տեսութեամբ անհիմն է Կաթողիկ Նկեղեցւոյ աւանդութիւնը, ըստ որում Ալփիան և Տեսառեղբայր միեւնոյն անձն են: Աւելի ուշիդ է Արեւեկան Նկեղեցւոյ աւանդութիւնը, որուն համաձայն այդ երկուքը ուրոյն անձեր են: Հետեւաբար Հայ Նկեղեցին իրաւամբ իբրեւ սուրբեր կը սօնէ Զերեգեան, Ալփիան և Տեսառեղբայր երեք Յակոբները:

Ն. Վ. ՄՈՎԱԿԱՆ

վրայէն պատասխանատուութիւնը ունի աւելի քան տարտղնուած հտտի մը յանձնաձումին: Կիլիկիա, Կապպովիա, Մեծ-Հայք, Միջագետք, Եգիպտոս, Պաղեստին, հոն ուր այս ժողովուրդը ունի իր գաղթականները, կաթողիկոսին կողմէն Ներսէսն է որ պիտի երթայ, պիտի սփոփէ, յուսազօրէ, պիտի փրկէ յոյներէն, արաբներէն, թուրքերէն, ներքին ցեղերէն ամէն օրհալածական իր դժբախտ ժողովուրդը: Եկեղեցականի անոր ճկունութիւնը, համոզկեր հեղինակութիւնը այնքան է որ անոր կը յսնձնուի դժուար առաքելութիւնը պառակտուած Կիլիկիան իշխանութիւնը հաշտութեան մը մօտեցնելու — Թորոսն ու Օլինը — Միջնադարեան այդ կատաղի ապստեանը հաճեցնելով իրարու, մէջտեղէն վերցնելու համար ազնուայի պառակտումը: Ուշադրաւ է Պոյսոյ հետ իր յարաբերութիւններուն մէջ, իր ազգած հմայքովը: Մանօթ է Լիէքսիսի հետ իր խօսակցութիւնը, և ասոր հետեանք ընդարձակ էջը զինքորոց Պատահաբանութիւնք» անունով, որ երկու քույր՝ եկեղեցիներուն ցանկալի միութիւնը ունէր իբրեւ հեռուոր նպատակ: Իր եղբորը մահէն ետքը՝ Լուսաւորչի գահին վրայ գահակալ. պաշտօն՝ զոր կը վարէ եօթը տարի, մինչև իր մահը:

Այս պատուական գէմքին վրայէն կը գտնուի շեշտ գիծերը իր նկարագրին:

ա. — Կրօնաւորի, բ. — Ազգային գործիչի, գ. — Մասեմագրի: Հիմնական տառերէն կազմուած գէմքը կը գտնուի ընթացիկ քիփէն անով որ բոլոր այդ գիծերը կը համախառնուին, կը ներդաշնակուին առանց մէկուն կամ միւսին զանցումին կամ նուաղումին: Քաղցր ու ձեռն կրօնաւոր մըն է, հասկցող, ազգացիկ, հաշտաբար գործիչ մը: Ներշնչեալ, բարձրաթոյն զրազէտ մը հաւատարապէս:

ա. — Կրօնակամը. իր կեանքին մէջ ետուտի պատկերը կէտ դարու որ անցած է կաթողիկոսարանին մեծ շրջանակէն ներս: Թէ՛ իբրեւ իր եղբորը ոգնական և թէ՛ իբրեւ գահակալ, անիկա ունի անտարկելի գեղեցկութեամբ գործունէութիւն մը որուն պատկերը չէ աղօթած դարերու ճշունտովը: Հաւատք, բարութիւն, խոհեմութիւն, բզգաւս կեանք, քաղցր արժանապատուութիւն, բեմերու վրայ Աստուծոյ խօսքը մեկ-

նելու սրտաշարժ խորութիւն, թեմէ թեմ, երկրէ երկիր կրօնական առաքելութիւնը կրելու հէքսաթունակ գեղեցկութիւն: Զուր տեղը չէ որ մեր եկեղեցին սրբացուցած ըլլայ զինքը: Արիւնի նահատակութեան հետ մտքի սա նահատակութիւնը ես կը բերեմ գէմ գէմ: Ինչ փաստ՝ որ միմադն է մեր մատենագիրներէն, որուն գործը բացառաբար կառուցուած, շրջանակուած ըլլայ միայն ու միայն կրօնական նկատումներէն: Քերթում, մեկնութիւն, թուղթ դաւանաբանութեան, բոլորին մէջ ալ առաջին գծին կ'երեայ կրօնաւորը: Եւ եթէ զինք գետեղենք իր շրջանին մէջ այնքան դժուարութեանց կարիքներուն զիմաց, կը հասկցուի թէ ի՞նչ սրբաբան խորութիւններ, ի՞նչ աստուածային շնորհներ նպաստած են շինելու այս կաղապարը: Ենորհալի, մեր հայրապետներուն բարքին մէջ, ամէնէն իրաւ կրօնաւորն է, բարձին տալով Ժ. դարու երանգ, այսինքն, մարդը որ փրկութիւնն է զանգուածին, սփոփանքը տառապածներուն, խելքի և կեանքի ուղեցոյցը տգիւթեման մէջ թաւալող ամբխներուն:

բ. — Գործիչը. ԺԲ. դարը դժուարագոյն դարերէն մէկն է Հայոց Պատմութեան: Ինչպէս վրայ հն երեք մեծ ժողովուրդներ՝ թուրքը, յոյնը և արաբը — Եգիպտոսով — Մեծ Հայաստանը ընկղմած է թրքական ալիքներուն մէջ: Տարուսի կարկանդակներ վրայ, հերոսական, դժուակ ճիգերով, ոտքերը անդունդին, ունինք իշխանութիւն մը: Եւ, ինչպէս ինք՝ Ենորհալի կը պատկերէ, «Իբրեւ զայծեամբ հալածեալ յորսորդաց» կաթողիկոս մը, որ պիտի աշխատի թէ՛ իր թագաւորին գահը և թէ՛ հայրապետութեան աթոռը պատելու այդ գաղաններուն ժանդէքն: Կը հասկցուի թէ ինչ ծանր տուրքեր պէտք է միջամտին այդ դժուարին առաքելութիւնը ի գլուխ հանելու համար: Իր թուղթերուն մէջ այդ տուրքներուն փաստը պայծառ կ'երեայ մեղի: Յունաց կայսեր հետ իր թղթակցութիւնը ապացոյց է թէ ո՛ր աստիճան հեղինակաւոր ազդեցութիւն մը կըրցած է ձեռք ձգել դարաւոր ատելութեամբ մը մեղի գէմ կարծրացած Պոյսոյ աթոռին մէջ: Վասնզի իր մահը բռնի վկայութիւն մը կը խլէ կայսեր բերէն, երբ անիկա կը խօստովանի թէ «Եկեղեցին Քրիստոսի, շատ

մեծ, շատ զգաստ զգայարանք մը կորսըն-
ցուցաւ: Իր մահը ցոյց կը տրուի իրբեւ պատ-
ճառ որով արեւելքի այս երկու եկեղեցի-
ները չեն հասնիր իրենց ցանկալի միու-
թեան: Բայց իր կեանքը այդ միութիւնը
յարգարող զեղեցկագոյն պողոտան չեմ
վարանիր անուանել: Յիշեցի իր կեանքին
մէջ հաշտարարի իր դերը Խուբինեանց
գոտութեանց ընթացքին — Թորոսի եւ Օ-
չինի խնդիր — Կ'աւելցնեմ որ Ասորիքէն,
Ազուաններէն, հեռու գաւառներէ անհատ-
ներ, իշխաններ, պատրիարքներ չեն վա-
րանիր իր խելքին ցուցմունքներուն դիմել
երբ ասոր պէտքը կը զգան: Շնորհալի կը
գրէ մաէնուն, Կ'ուզղէ, կը թելագրէ, կը
կազմակերպէ: Եւ եթէ նկատի ունենանք
որ կաթողիկոսական աթոռը գերի աթոռ
մըն է չալէպի առլթմաններուն ենթակայ,
եւ թէ անկա պատրաստ է հասնել իր ժա-
մանակն աչ գոյութիւն ունեցող սփիւռ-
քին — Եգիպտոսի մէջ 30,000 հայու-
թիւն մը ունինք այդ օրերուն — բայց մա-
նաւանդ Մեծ Հայքը, բաժան բաժան պա-
տուտող Մուրք աւատակներու տակ իս-
կապէս գերի մեզ ժողովուրդին կրօնական
պէտքերուն, այն ատեն Կ'ունենանք մօտա-
ւոր պատկերը սա կիսազարեան դործունէու-
թեան շարժական մասին: Շնորհալին մեր
կրօնական գործիչներէն ոչ ոքէ վար է,
եթէ այս բառը կը նշանակէ ընթացիկ կա-
րիքներու գոհացում, ինչպէս են արդէն
ստուար թիւով Լուսաւորի գահուն իշխա-
նաւորները:

Բ. — Մասեմագիրը. բայց ինչ որ Շնոր-
հալին եզակի կ'ընէ մեր կաթողիկոսներու
շարքին մէջ, ան ալ իր մասնագրական
վաստակն է, կրօնաւորի, հովուապետի,
գրագէտի անխառն վաստակ մը:

Շնորհալի մէջ մասնագիրը կը յայտ-
նաբերէ շքեղ յատկանշներ՝

1. Գործնական զգայարանք
2. Բարձր կրթագրագ մը
3. Մարդերու խոր ճանաչողութիւն
4. Բանաստեղծական աւիւն
5. Խորագմբին դիտողութիւն եւ ապ-
րուած բարոյախօսութիւն
6. Սեմանիքի ճկունութիւնով ոճի ըզ-
րայարանք մը
7. Քերթողական հօգօր շնորհներ —
սիրտ, երեւակայութիւն, խոյանք,
միտք, քնքշութիւն, յուզում

8. Իմաստասիրական ոգի

9. Գերազանց ճանկացողութիւն (բոլոր
հարցերու որոնց կը մօտենայ)
10. Կառուցման բնագոյ (հարցեր, վար-
կապիտուլիաններ շինելու եւ զա-
նոնք ուրիշին մատուցանելու)
11. Ոճ (որ համադրութիւնն է իր ժա-
մանակին):

4. — Համադրութիւն դէմքին. — Հով-
ուապետ, սրբազգեաց վանական, ամենա-
հաս գործիչ եւ բարձր ներշնչութեամբ թըր-
թըռուն այս դէմքը ինծի կը յիշեցնէ Գ. և
Դ. դարու յոյն եւ լատին եկեղեցւոյ մեծ
հայրերը: Ինչպէս նաեւ իր ժամանակուան
կրօնական մեծ կարգերու հիմնադիրներու —
Դոմինիկեան եւ այլն — նկարագիրը: Ազ-
նըական իր արիւնը, գծուար պայմաննե-
րու մէջ իր ստացած ընդարձակ եւ զեղեցիկ
փորձառութիւնը, գանգուածին վրայ իր
ազգելու սքանչելի եղանակները, հոգի-
ները ուղղելու, խանդավառելու երկնա-
նըւէր իր եռանդը, խօսքի, արարքի, մտա-
նաւանդ մտածման իր պերճ տուրքերը,
եկեղեցական նուիրապետութեան մէջ ար-
դիւնակից իր կէս դարը, մանաւանդ իր ըն-
ջապատին վրայ իր անձին սրբազան հե-
ղումը, ճառագայթումը, մտքիւն մէջ կը
դիզուին որդէսգի ինքզինքս զգամ ճշմո-
րիտ սուրբի մը ուղտին մէջ իր պատկե-
րին դէմ: Ան մարդկային է ինչպէս երբ-
նային, կը գոհացնէ երկիւնքին հուրովի
տարուած ազանդաւորը ինչպէս խառախ
ձեւի հետամուտները — արուեստի հետա-
մուտները:

Բ. — Գ Ո Ր Ծ Ե Ր Ը

Իր անունով մեզի եկած գործերն են.

Ընդհանրական. — որ կազմուած է Հը-
ռուկային կաթողիկոսարանէն զանազան-
ներու ուղղուած թուղթերէ:

Ճառեր եւ Մեկնութիւններ.

Քերթուածներ. — Շարականներէն գուրա-
շնորհալի չափով խօսքերը, քանիք չա-
փաւս, կը կազմեն առանձին հատոր մը ուր
ամփոփուած են. — 1. Ողբերգութիւն —
Յիսուս Որդի, 2. Բան հաւատոյ, 3. Ներբող
Ս. Խաչից, 4. Մարդանք առ Ս. Հրեթակա-
պետ, 5. Յաւագս երկնից, 6. Խաւսք, 7.
Տաղ — զանազան չափերով —, 8. Գանձ,
9. Առակներ, 10. Վիպասանութիւն Հայ-
կազեանց:

15000 է աւելի տող պարունակող այս քերթողական վաստակը թերեւս մեր հին մատենագրութեան ամէնէն ծաւալուն ժառանգութիւնն է մեզի եկած:

Շարականներ եւ երգեր:

Ընդհանուր դատում. — Իբրեւ ծաւալ և զանազանութիւն այս գործը կը զուգակշռուի այդ դարուն ուրիշ մեծ մատենագրի մը, Յովհ. Սարկաւազի ձգած վաստակին: Փափաքելի էր անշուշտ որ Բերդականը ըլլար նիւար: Պատմութիւնը փոխանակ ըլլալու տաղաչափութիւն, հետեւէր մեր մատենագրութեան պատմական մեթոտին: Մանաւանդ բազմատեսակ և ընդարձակ ըլլային իր ժամանակը բնորոշող թուղթերը, տրուած ըլլալով այն տարածուն շրջանակը ուր ցրուած է այն ժամանակուան հայութիւնը, հարցերը որոնք մեր ժողովուրդին ազգային և կրօնական գոյութիւնը կը շահագրգռեն, ու Միշկին դարը որմէ այնքան քիչ է մեր գիտցածը իբր ընտանի, ներսէն մանրամասնութիւն: Զմոռնալ որ ամբողջ կէս դար այս իմաստուն, քաղցրահոգի, հաւատաւոր ու ազնուական միտքը ծառայած է այդ օրերու մեր հոգեւոր կեդրոնին մէջ, նախ իբրեւ գործակից կաթողիկոս իր մեծ եղբորը, իմբադրելով բոլոր թուղթերը, պատասխանելով բոլոր դիմումներուն, հասնելով բոլոր կարիքներուն, այսպէսով ներկայացնելով գերագոյն առիթներէն մէկը մեր ժողովուրդին լրիւ ճանաչումին: Նարեկի վանքին մէջ արգելափակ վանականը, կամ Վենետիկի վանքին մէջ գիրքերով բանտարկուած Ալիշան մը ի վիճակի չէին մեր ժողովուրդը այնքան ճանչնալու: Ծնորհալի՜ կաթողիկոս մըն է տակաւին 20 տարեկանին երբ իր վրայ առած էր Հռոմկլայի կաթողիկոսարանին ամբողջ գործերը — կրօնական, դիւանական, գրական մարզերուն վրայ:

Իր գործը համապատասխան չէ այդ գործունէութեան, ու այս իմ ցաւն է, բայց իր գործին մէջ երակի մը ազնուազգի նկարագիրը — հաւատքին և զգացումին լարը — այնքան բացարձակ գեղեցկութեամբ կը ճնշէ իրեն մօտեցողին որ իմ աշխատանքը կը դառնայ սրտի արարք մը, հանդէպ այս բանաստեղծ կրօնականին:

Գ. — ԳՈՐԾԻՆ ԿՇԻՌԸ

Այդ գործին ծանրութեան կեդրոնները.

1. Դաւանաբանական. — Իմ ձեռնհասութենէս դուրս է հայ եկեղեցւոյ դաւանաբանական իրաւատար ըմբռնումը, գիտեմ միայն թէ Ծնորհալին կը նկատուի այդ եկեղեցւոյ աւելնէն ուղղափառ, ընդհանուր եկեղեցւոյ ոգին ամէնէն հարազատ արտայայտող և աստուածաբանական հարցերը կարելի պայծառութեամբ դասաւորող մեր մեծ հայրապետ: Իր նամակները, միութեան խնդրոյն շուրջ, առ յունաց կայսրը, ստեղծած են խոր հետաքրքրութիւն մը, հիացման հասնող: Թարգմանուած օտար լեզուներու, ժԹ. դարուն անոնք կը պահեն իրենց այդ հանգամանքը: Կարգացած եմ Օձնեցիի, Մագիստրոսի դաւանաբանական քանի մը նամակները: Անձնական վկայութիւնս է թէ Ծնորհալի արձակը, լեզուին լոկ նկարագիրը, մտքին պայծառատեսութիւնը, հայ աւանդութիւններուն մէջ իր ստացած բարձր, իր խոր հմտութիւնը իր եկեղեցւոյ աւանդութիւններուն, զիս առաջաւորած են շատ բարեբաւտ կերպով մը: Օձնեցին հերետիկոս կը հալածէ: Մագիստրոս միթոթիւն կը ծախէ: Ծնորհալին հայ եկեղեցւոյ տրամաբանութիւնն է: Ասկէ աւելի չեմ արտօնուած խօսելու իր գործերուն այս երեսին վրայ, բայց կը խորհիմ թէ ոեւէ հայ վարդապետ վարլելի առիթը կ'ունենայ Ծնորհալի մէջ հայ եկեղեցւոյ դաւանաբանական պատկերը ամբողջութեամբ յօրինելու: — Մատենագիրները մեր բանասիրութեան անսպառ աղբիւրն են, արդի հմտութեան և քննադատ ոգին ու պատմական վերարտադրման բարիքներով վրնուած ամէն փնտռող, գիտցէք թէ նոր գեղեցկութեան կը հասնի: Յիշել ժԹ. դարու քննադատ գաղտնի:

2. Բարոյախօսական. — Աւելորդ է շեշտել թէ մեր դասական ամբողջ գրականութեան մէջ, պատմութիւնէն յետոյ, դաւանաբանականին ալ մէջ առնելով, տիրական երևոյթ է բարոյախօսութիւնը: Բոլոր մեկնութիւնները, քարոզները, թուղթերը, զիրենք թելադրող պարագաներէն զատուելու, անկախ դառնալու խորունկ ախորժանք մը ցոյց կուտան, որպէսզի լայնօրէն կարենան տարածուիլ բարոյախօսութեան: Ծնորհալին բացառութիւն չէր կրնար կազ-

մեկը Աւելին, Գերագոյն պետի իր հանգա-
մանքը, գրազէտի իր յաւակնութիւնները,
մեկնադիւր և ուսուցչի ձերքերը, ընթերցողական
այդ դարու նախասիրութիւնները զինքը
կ'ընեն իր օրերու ամէնէն փնտռուած, սիր-
ուած և ունկնդրուած խրատատուն: Աւել-
ւորդ է ըսել թէ իր բոլոր թուղթերը երկար,
մանրամասնուած խրատներ են Աւետարա-
նէն բղիտող ոգիի մը վրայ: Դարձեալ աւել-
ւորդ է ըսել թէ այդ խրատները հեռու են
մտքի գրութեան մը փաստը ըլլալէ — կ'ակ-
նարկեն իմաստասիրական կառուցումներու,
յոյն, լատին և ասորի պարոցները կազմող
մեծ մտքերու յօրինումներուն, աշխարհը
ինքնատիպ կերպով ըմբռնելու և մարդը
դատելու դարձեալ ինքնիկ հայեացքին:
Ու կը նոյնանան իրմէն առաջ քաջածանօթ
կերպին որ քարոզին և գրուածին մէջտե-
ղերը կը թափառի այնքան դիւր գալով
զանգուածներուն, միջակներուն, պատ-
րաստ տարրեր շահագործելու ընդունակ
մտքերուն: Թող չառաքելութիւն թէ հայ եկե-
ղեցւոյ հայրապետ մը պարտաւոր չէ լոկ
հայ մը մեալ, բարոյական իր գրութիւնը
գունաւորող: Թող չառաքելութիւն թէ եկեղեց-
ւոյ հայրապետի մը գերագոյն առաքե-
լութիւնն է՝ հաւատարմութիւնը բնադիւ-
րներու, նուիրագործուած դասանանքներու,
թէ՝ որքան աւելի մօտէն ընթանայ մեկ-
նիլը, բարոյաբօսը, աւանդութեան պատ-
գաւներուն և զանոնք մեկնելու ընդուն-
ուած կերպերուն այնքան անիկա կ'արդա-
րացնէ իր իմաստը: Այսպէս չըրին Գ. և
Գ. դարերուն եկեղեցւոյ հին հայրապետ-
ները երբ խոշոր ձեռնարկը կար հեղին-
մտածման կաղապարները որդեգրելու և
գործածելու, քրիստոնեայ միթիքը կաղ-
մակերպելու և աստուածաբանութիւնը լատ-
տակերտելու: Այսպէս չըբաւ դարձեալ մեր
եկեղեցին իր է. դարու իմաստուններովը
— Քոթիկաւոր, Օմենցի — որոնք մեզի
ձգած աւանդին մէջ անշուշտ գոյաւար է
մեզի յատուկ, մեր նկարագիրները ընդ-
գծող բարոյական ըմբռնողութիւն մը ճշը-
դեւ: Ենորհալին թերեւ կամովին զոհած
ըլլայ իմաստասիրական հայեցողութիւն-
ները, ի չահ անմիջական օգուտին մէջ որ ե-
կեղեցիին պարտքն է հայթայթել իր ժո-
ղովուրդին: Այս է պատճառը թերեւ որ-
պէսզի Ենորհալի բարոյախօսութիւնը ըլ-

լայ ժամանակին ձայնը բայց միշտ զգաստ:
Որ կիրքեր չստեղծէ ու չանցնի յարձակո-
ղականի — յիշել Ոսկերեանը, Բարեղ
Կեսարացին, Գր. Նազիանզացին եւայլն:
Կարծես մեր ժողովուրդին զգայութիւնը,
ճկունութիւնը, պարագաներուն յարմարելու
ընդունակութիւնը, իր հոգեկան համեստու-
թիւնը ցոլանան սոյն էջերուն մէջ, որոնք
բուրբ անունով մեզի հասած են: Ընդհան-
րակամը գլուխ գործոց մըն է այդ ուղղու-
թեամբ:

Մալոթ. — Այդ անունին տակ խմբուած
են Ենորհալի բոլոր թուղթերը և կը բաժ-
նուին 3-ի, ասոնցմէ առաջինը «Առ համո-
րեմ հայապետ ազիմս» կը մնայ ոչ միայն
թանկագին վաւերաթուղթ մը միջնադար-
եան հայ դասակարգին իմացական և ֆիզիք
պատկերէն, այլ և մեր պատմութիւնը լու-
սաւորելու կանչուած այն շատ քիչ թուղ-
թերէն մէկը, ուր մեզի տրուէր հաստատել,
մեզի այնքան յաճախ պակսող իրականու-
թիւն մը, վասնզի մեր ժողովուրդին բա-
ցակայութիւնը մեր գրականութենէն, ամէ-
նէն դառն աղէտներէն մեկն է մեր բախտին:
Ինք դասակարգերու առանձինն ուղ-
ղուած բարոյախօսական պատմութիւն տե-
սակ մը առիթ են որպէսզի այդ դասակար-
գերը մարմին դառնան մեր աշխարհը:

ա. Առ կրօնաւորս ետ ի վանորայս»

բ. Առ առաջնորդս սբոց ուխտից վա-
նակամաց

գ. Առ առաջնորդս եկեղեցւոյ որ են յառ-
խարհի (նպիսկոպոսներ)

դ. Առ դասս քանգալից

ե. Առ իւխանս աթխարհի

շ. Առ զկնուորաց դասս

է. Առ քաղաքականս

զ. Առ երկրագործս եւ համոհեմ ժողովու-
րակամաց

ը. Առ կանանց դասս:

Ոչ մէկ վերլուծում պիտի չկրնար փո-
խարհին անձնական ընթերցումին անհուն
հաճոյքը. որով ես ձեզ կը դրկեմ գրքին:
Բաւ է ըսել որ ամբողջ մեր ժողովուրդն է
որ կ'անցնի մեր առջեւէն մեղքերու ընդդէմ
պաշտպանուելու պատաւանակի մը տակ, այդ
մեղքերով իսկ լուսաւորուած:

Երկրորդ խումբը թուղթերուն, չափա-
զանց չահեկան և սոսամաթիկ նիւթի մը
նուիրուած է: Հայ և յոյն եկեղեցիներու

միութիւնն է ատիկա: Ըսի վերի զաւանա-
բանութեան հատուածին մէջ թէ ո՛ր առ-
տինան պայծառ, ամուր և վերջնական են
Շնորհալիի եզրերը այդ հարցերուն շուրջ:
Իայց ամէն առիթ Շնորհալիի համար պիտի
օգտագործուի իր նկարագրին հիմնական
ըղիւսմին ի նպաստ, ասոր համար է որ
թերեւ կայսեր պատասխաններուն մէջ իսկ
չի գաղբիր բարոյախօսելէ: Ձեռ գիտեր թէ
պէտք կայ ըսելու թէ իր բոլոր քերթուած-
ներուն յատակը, իր աղօթքներն ու շարա-
կանները դարձեալ կը պաշտպանուին նոյն
կարիքէն: Գիրքին մէջ խմբուած երրորդ
տրցակը, ուղղուած զանազաններու, հա-
ճելի լուսամտաների են այդ դարու թէ՛
բարեքրու և թէ՛ մտայնութեանց վրայ:
յոյներու հետ սիրոյ յորգոր, իրեն ուղ-

ղուած յիրր ամբաստանութեան մը քաղցր
պատասխան մը, երեք անգամ: Գէորգ վար-
դապետի մը երեք անգամ: Շրջաբերական
կարա քաղաքի, թաղի Արեւորդիներու
դարձին վրայ (Ղզլպաշ): Ուրուկներուն հա-
մար և ուրիշ զանազան վաւերաթուղթեր
որոնց պատմական արժէքէն աւելի հոս կը
ծանրանամ իրենցմով թելադրուած բարո-
յական զգայարանքի մը վրայ:

Շնորհալիի միկնութիւնները, ոմանք
ոտանաւոր, ոմանք արձակ, դարձեալ բա-
րոյախօսելու առիթներ են: Կը յիշեմ հրեշ-
տակաց ներքողը, որ հակառակ թարգմա-
նութիւն մը բլլալուն, լայն չափով բարո-
յախօսութիւն մըն է: Նոյն իսկ այն քեր-
թուածով որ հասարակը կը վերջացնէ:
(Նարեկէն) Թ. ՕՇԱԿԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԵՐԱԿԱՆ

ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԻՒՆՆ՝ ՈՐ ԶԵՐՆ Է...

Դոմ մուրացողը գութին, նոյն մուրացիկն ես սիրոյ.
Մանկութենէդ էր, գացիր միտ պատէ պատ, տառնալին
Զարնուկո՛ւ, զարնելու միտ ինգիմիդ, ամէն օր,
Զրհասնելուդ համար սոսկ, քու մեծ սիրոյն, մեծ մարդուն:

Ու չըբաւէ՛ր քու տառնին, դուն լրսեցիր հեռուէն
Անապատագուղ անծծմեք որոնք եղան ցաւերուդ
Վրան բացուող նոր ցաւեր՝ դառնակրկի՛ծ, դառնաղէ՛ս:

«Ան չի՛ մեծնար, կը մընայ միտ ես-իմ մէջ խորհակուած,
Որ չի՛ գիտեր, չի՛ տեսներ մեր աշխարհի տառնալիններն,
Իմաստութիւնը բնութեան գոր հեշտանով կը լափենք»:

Ա՛հ, անհրապո՛յր ես խոժոռ, դասաւորներ՝ աշխարհի,
Դոմ գիտնայի՛ք թէ որքա՛ն ես ձերինն եմ, ու ձեզ մօտ
Միտ բարեկամ մը սրտոս, հակառակ իմ տառնալին,

Շնորհէի՛ք գուցէ ինձ եւ իմ հոգւոյն՝ որ քամեց
Միայն ցա՛ւը ու տառնին՝ պատիժն գուցէ ի վերուս,
Տըրուած անոր տառնի՛ք շնորհէի՛ք պիտի դուք

Նաղաղութիւնն՝ ըսպասուած՝ ձեր ամենուն եւ ինծի.

Գուցէ հոգին այս նրկուն ունի՛ բան մը՝ միտ ծածուկ
Որ օր մը զինք բարձրացնէ ու գրանել տայ ի՛ր հոգին

Ու ձեր հոգին մըտերիմ: Գուցէ գրանել կարենայ
Նշանակութիւնն՝ որ ձերն է, սէրն անասիման՝ որ ի՛րն է:

1945, Երևան

ԱՇՏԻՇԱՏ

Ս Տ Ո Ւ Ե Ր Ն Ե Ր

Ա

Ըստուերներ են ինչ որ ունինք,
 Ինչ որ կըրնանք դեռ ունենալ,
 Փառք, սէր, երազ, ոսկի, համնար:

Վիճեն ու հանդիմն այս աշխարհին,
 Յոյսը վաղուան, չեն յօրիներ
 Պատմութիւնը մարդուն անյայտ:

Կեանքի անհուն գետին վրայ,
 Ալեականեր են անոնք միայն
 Յաւիտեանէ մինչ յաւիտեան:

Բ

Ըստուերներ են ինչ որ ունինք,
 Կըզույթին մէջ աննիւթական,
 Կեանքի համբուն մեր բոլորին.

Ու լաւ է որ այդպէս ըլլան:

Մենք կը մտքենք առանց ցաւի,
 Կեանքէն կանչուած ըստուերներն այդ,
 Ու կը մընանք մենք մեզի հաս:

Ձենք պարտքիւր, ու չենք պարտուած,
 Արեան ասեմ ըստուերներուն
 Մենք չենք դըրած միտ եւ արիւն:

ԵՂԻՎԱՐԴ

Հ Տ Պ Ի Տ Շ

... Ու ամէն ոք կը խնդայ իր փայլերուն, ձեւերուն,
Զայն առնելով անվրնաս խենթ մը, որմէ բարութիւն
Այնքան մէջ կը գտնեն... այսչափ միայն, ու կ'անցնին:
Զուարճութիւնը մարդոց այսփանով կուտէ է ինքնին:

Կ'անցնի մէջէն մարդերուն իր պարզութեամբ, գորովով,
Սակայն ոչ ոք կը փրցնուէ սի'րսը խենթին ապահով:
Պարզ հոգիները այսպէս յաւերժութեան մէջ ինկած
— Հըսպիտ, յիմար ու բարի — սիրոյ զոհներն են մարդոց...:

Կ'անցնի մէջէն մարդերուն մերթ ինքնասոյզ, մերթ զըւարթ,
Գիծովի պէս, անզգայ, կեանքն իր աղօթք մը ըրած...
Ու մարդերէն ոչ ոքի կը պատմէ ցաւն իր ներսի...:

Լայն, քափանցուն, կեանքի մէջ սիրուն իր ամբողջ բանալէն
Ան քիչ առ քիչ նըսպիտ կ'առնէ ձեւերն անզգայ...
Յոյժ զգայուն՝ անզգայ՝ ես այդ նըսպիտն եմ հիմա...:

Ա Ն Ե Լ

Զ Ը Մ Ե Ռ Մ Ա Ռ Ը

Սեր-Երէ Է

Գարնանագեղ ծա՛ռ մը, հոն, զառիթափէն վար նայող՝
Զըմեռներու մերկութեամբ...: Ու դաւեւեռն, ցող առ ցող,
Լոյսերու մէջ հեռարձակ, տակաւ ծաղկումն է կեանքին:

Ու կեանքներուն, ու զարման դեմ ծա՛ռն է այդ իմ հոգին...:
Արեւիկայ զաղջ հեւքին հետ երբ քաշումները անդին
Ակունքներու կ'իջնեն մօտ, ու մարդիկ կուց մը լոյսին
Երջանկութիւնը տեսնու կ'ուզեն յանձնել հերկերուն,

Ու երբ պայծառ կանաչով հագուել սարերն ալ հեռուն,
Ծառն այդ ծրմեռ իր ճիւղերն անոնց դիմաց ու վերել
Կը հօտէ մուր հետեանով, իր անցեալին դարձ մ'իբրեւ...:

Ու ես, ծրմեռ մերկութեամբ մրոպլ այդ ծառն եմ զարման,
Հին սերերու գիւ կանչող կապոյտին տակ եւ իմ տուրջ
Նոր հասակներ ու ձայներ երբ կը հագնին ձեւեր լուրջ...:
Բայց ես կործան իմ հոգին, իմ սերունդին եմ վրկան,

Գարնանագեղ ծառ մ'ինչպէս ծրմեռներու մերկութեամբ...:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆՈՐ-ՋՈՒՂԱՅԻ Ս. ԿԱՏԱՐԻՆԵԱՆ ԱՆԱՊԱՏԸ

(Ետաճանաչութիւն 1944 Միտի, էջ 190)

1851ին, Ամենափրկեան վանքի թեմակալ Առաջնորդ Թադէոս Արքեպս. Բէզնազարեանի տնօրինութեամբ՝ կը վերահաստատուի Սարկաւազական աստիճանի տուօնութիւնը: Ինչպէս կը տեսնուի ԺԳ. դարու Կիրիկեան եւ ԺԴ. դարու Սիւնեաց Մաշտոցներէն, այս տուօնութիւնը մտած էր նաեւ Հայ Կուսաստաններու մէջ, ու տարածուած նաեւ Հին Զուգա, յետոյ փոխադրուած Նորը: Աւագ Կոյսերը կը ձեռնադրուէին Սարկաւազ եւ Ս. Պատարագի ատեն Բեմին վրայ կը սպասարկէին — կը կարդային Աւետարան, կը կատարէին Վերաբերումը, քնոյց կ'ընէին ու կ'երգէին: Սարկաւազական պաշտօն կատարելու ժամանակ կը կրէին շապիկ, ուրբա եւ ճերմակ քօղ մը որ ամբողջութեամբ կամ կ'ընտելւէին կը ծածկէր մարմինը՝ գլուխէն վար: Միւս պաշտամունքներու ատեն կը կրէին կնգուղով փրիտն: Կնգուղը կարուած կ'ըլլար փրիտնի վերի եզերքի մէջտեղին՝ ուսերու մասի շրթունքին. փրիտը կոճկուելէ յետոյ ան ալ կը քաշուէր գլխուն վրայ: Փրիտնը՝ կոյսին անբաժան ընկերն էր վանքէն դուրս. այցելութեանց, յուզանաւորութեանց եւ այլ առիթներով. կէս ծալուած գլխու վրայ կը ձգուէր Զուգայի կանանց չարաֆին տեղ: Սովորական համազգեստը կամ տարազը կը կազմէր սեւ վերարկուն, որ կը ծածկէր ամբողջ մարմինը ու սեւ լաշակը ցած փափկով՝ որ կը ծածկէր գլուխը: Փակեղը՝ կը հագնուէր լաշակին տակ՝ կնգուղին ձեւ տալու համար:

Ինչպէս վերը տեսնուեցաւ, սքեմաւոր կոյսերու հետ վանական կեանքին կը հետեւէին ժառանգաւոր աշակերտուհիներ, երբեմն Միաբանութեան թուէն աւելի: Կաշակերտէին եւ կ'անդամակցէին նաեւ չափահասներ՝ հարուստ ընտանիքներէ եւ կամ աշխարհիկ կեանքէն հրաժարած. Զաքարիա Վարկաւազի Պատմութեան մէջ յիշուած

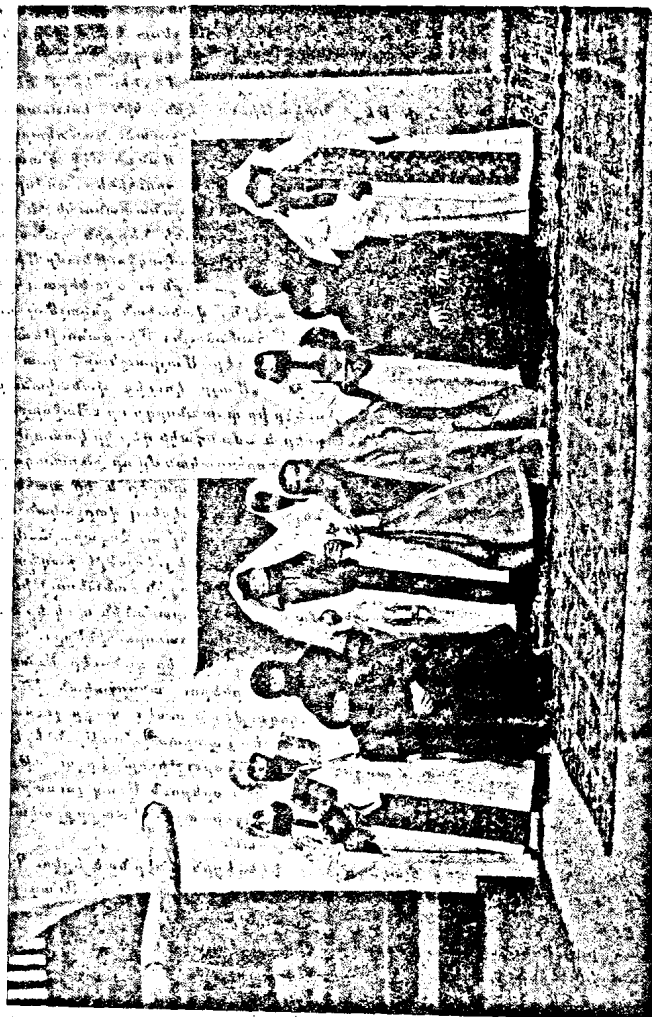
Դէօզալի նման. Եօզեցաւ զղեստ միայնակեցի, եւ եղե ի կարգի հաւատաւոր կանանց, եւ եմուտ ի վանս կուսանաց: Դէօզալ, պատմութեան մէջ կը վկայէ թէ մենաստանի սեւազգեստ միաբանները մեծ թիւ կը ներկայացնէին. «Ի մէջ Զուգայու բազում են սեւազգեստ կանայք իրբեւ զիտ, անդ լինեմ եւ ես ընդ նոսա»: Աշակերտուհիները սքեմ լէին կրբի եւ շարուանկութիւնն էին հին կուսաստաններու հրօնաւորը կոչուած դասակարգին: Անոնցմէ դուրս, վանքի մէջ կ'ապրէին մի քանի աշխատաւորուհիներ, սովորաբար մի խոհարար եւ մի դռնակահանուհի, եւ ուրիշ ո'չ ոք: Կուսաստանի ներքին զանազան աշխատանքները ամբողջութեամբ Միաբանութեան անդամներն ու աշակերտուհիները կը կատարէին, վանական ընկալեալ սովորութեան համաձայն: Միաբանութեան զուգուրը կը գտնուէր Մայրապետը, ըստ Խորենացուն «Մայր կուսից վանականաց»: Ան ունէր իր փոխանորդը որ «Յաւորդ» կը կոչուէր եւ օժանդակի դեր կը կատարէր. ունէր նաեւ խորհրդակից մը որ քարտուղարի պաշտօն ալ կը կատարէր եւ կը պահէր հաշիւները: 1853էն սկսեալ վարչական այս կազմին վրայ կ'աւելնայ Հոգաբարձական Մարմին մը եւս, վեց Կոյսերէ բաղկացեալ, որ կը վարէր ներքին տնտեսութիւնը: Այս մարմիններու հրամանին տակ կը ծառայէին վանքի աշխատաւորուհիները:

Եկեղեցին կը գտնուէր Աւագ եւ Փոքր լուսարարներու անմիջական խնամքին եւ հսկողութեան տակ: Փոքր լուսարարի ամենօրեայ պարտականութիւններէն մէկն էր կուսակահարութիւնը՝ երկու «Թափոց» ներով: Տօն օրերուն Աւագ լուսարարն ալ կը մասնակցէր այդ հետաքրքրական արարողութեան:

Եկեղեցին ունէր նաեւ երկու Դասապետներ եւ մէկ Դպրապետ՝ Աւագ լուսարարի հրամանին տակ: Անոնք պատասխանատու էին եկեղեցական սրբազան պաշտամունքներու եւ երգեսողութեան կանոնաւորութեան: Ս. Պատարագի ատեն Դպրապետը կը ղեկավարէր երգեցիկ խումբը որ կը բաղկանար Կոյսերէ եւ աշակերտուհիներէ: Կուսաստանը կ'ունենար ծերունազարդ պատարագիչ քահանայ մը որ կուսանաց խոստովանութեան համար մը որ կուսանաց խոստովանութեան համար կ'ըլլար միւսնոյն ժամանակ: Անոր

պաշտօնը կ'որոշուէր թեմակալ Առաջնորդէն: Կիրակի և տօն օրերը կը պատարագէր և Ս. Հաղորդութիւն կուտար արժանաւորներուն:

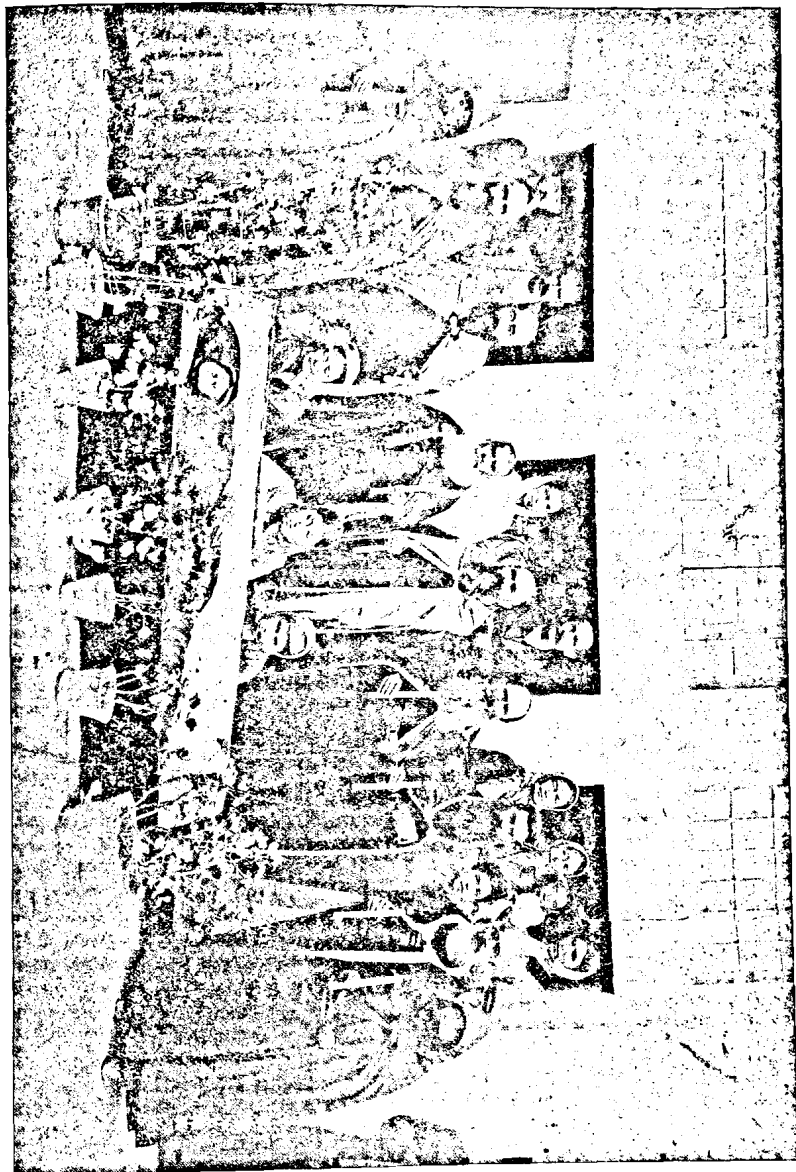
Արեւմուտին, և իսլաւական՝ որ կը կատարուէր անկէ յետոյ, ըստ եղանակի: Առաւօտեան Սաղմոսերգութիւնը կը կատարուէր բոլորի մասնակցութեամբ, հոյսերը զոյգ

Պատարագի ֆուկան, Մարկարտունիներ ու Եկեղեցւոյ պատգմաւորներ:

Ատօրեայ պաշտամանց թիւը երեք էր, Գիշերային և Առաւօտեան որ կը կատարուէր արեւածագէն առաջ Սաղմոսերգութեամբ. — Երեկոյեան՝ որ կը կատարուէր

զոյգ կը շարուէին եկեղեցւոյ բնին առջև և միասին կը կարդային ամբողջ Կանոնը: Մեծ Պատոյ շրջանին կը կատարուէր Արեւագալի պաշտամունքը, իսկ շաբաթա-

Կոյսի մը յուզարկաւորութիւնը:

պահքերուն ծաշուն: Տօնական օրերու ժամերգութիւններն ալ կը կատարուէին իրենց կարգին նոյն նիւնոնաւորութիւնամբ: Մեծ տօներուն ինչպէս նաև Ազգային տօններուն կոյսերը արտօնուած էին ներկայ գտնուելու Ամենափրկչեան վանքի եկեղեցւոյ պաշտամանց եւ արարողութեանց: Նոյնպէս միւս եկեղեցիներու՝ իւրաքանչիւրի յատուկ օրերուն: Ինչպէս Ջուղայի քահանայական դասը, Ս. Ամենափրկչեան վանքի Միաբանութիւնը, կոյսերն ալ ներկայ կը գտնուէին նախատօնակին եւ յաջորդ օրուան պատարագին եւ հանդիսութեանց:

Կուսաստանի մէջ ամէն պաշտամունքի սկզբնաւորութեան կրօնականաւորութիւն տեղի կ'ունենար: Կրօնակի ձայնին վրայ ամէն զոյս իր խոցին մէջ կը փոխաւորուէր եւ կնգողը գլուխը անցուցած եկեղեցի կը մտնէր պաշտօնական դասի մուտքէն եւ կը կենար իր տեղը Մայրապետին խոնարհութիւն ընելով: Ժամագրութեանց կը մասնակցէին բոլորը, իւրաքանչիւրը իր հերթական մասով: Բացի հիւանդներէն, ամէն զոյս եւ աշակերտուհի յանապաժան ներկայ կը գտնուէր բոլոր պաշտամունքներուն, սկիզբէն մինչև վերջ առանց ել ու մուտ ընելու, ըստ քմահաճոյքի: Դասէ դաս երթալը եւ խօսիլը բացարձակապէս արգիւտուած էր: Ներսէ լուսարարները, դասապետները եւ դպրապետը կը կատարէին հարկ եղած կարգադրութիւնները, որով միացեալները ամբողջութեամբ կը նուիրուէին իրենց պաշտամունքին:

Կուսաստանին յատուկ հանդիսաւոր եւ պաշտօնական օրեր էին Ս. Կատարինէ եւ Ս. Հռիփսիմեանց տօնները: Այդ տօներուն եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուէր: Միաբանութիւնը իր նրգեցողութեան լաւագոյնը, եւ արարողականին եկեղեցիկը կը ներկայացնէր: Սարկաւազուհիները զգեստաւորուած եւ ջօղուած՝ բնմին վրայ կ'ըլլային, Սեղանին ըտրվ շարուած: Միւս ձայնաւոր կոյսերը եւ աշակերտուհիներ՝ կը կազմէին երգչախումբը: Թեմակալ Առաջնորդը եւ Ջուղայի բոլոր եկեղեցականները ներկայ կ'ըլլային, նոյնպէս ժողովուրդի խումբ բազմութիւն մը: Կէսօրին, բարձրաստիճան եւ պատուաւոր հիւրերուն սեղանի վրա տուէր: Կերակուրը հարիսա կամ մի օւկէ սիրուած աւանդակն ճաշ կ'ըլլար, եւ շատ առատ կը պատրաստուէր՝ բաժնուելու համար նաև ժողովուրդին: Միաբանութեան հաւաքական պաշ-

տամունքը սիրուած էր իր կանոնաւորութեան եւ վայելչութեան համար, եւ իր մեծ դերը ունեցած էր միշտ Ջուղայի իդական սեռի մէջ կրօնի եւ եկեղեցւոյ սէրը վառ պահելու համար:

Վանական զբաղումներն ու պարտականութիւններ չորս գլխաւոր մասերու կը բաժնուէին. հոգեւոր, պաշտօնական, հասարակաց եւ անձնական:

1. Ներքին, գրաւոր եւ անգիր աւանդական կանոնադրութիւնը առաջին եւ աւագ տեղը կուտար հոգեւորին: Հաւաքական պաշտամունքը՝ տարուան բոլոր օրերուն՝ եւ օրուան որոշ ժամերուն, սրբազան պարտականութիւնն էր բոլոր միաբաններուն, բացի հիւանդներէն: Հոս, դարձեալ կը յիշեցնեն հնագոյն հայ կուսաստանները, ըստ Ագաթանգեղոսի: Ձգցալոյ եւ զցերեկ եւ յամենայն ժամանակի փառատրութեամբ եւ օրհնութեամբ, զկատարեալ աղօթքն իւրեանց առաքել ի բարձունս արժանի լինէին: Անոր հետ միասին մեծ կարեւորութիւն կը տրուէր առանձնական աղօթքին եւ հոգեւոր ընթերցումին: Մեծապէս կը յարգուէր եւ կը սիրուէր ճգնական կենքը, որուն կը ձգտէին ոմանք՝ բուռն ցանկութեամբ: Ոչխտ կերպով կը յարգուէր վանական պահեցողութիւնը. ինչպէս էր Հայաստանի հնագոյն կուսաստաններու մէջ, դարձեալ ըստ Ագաթանգեղոսի:

2. Բացի հանգստեան կոչուած միաբաններէն, բոլորն ալ ունէին իրենց յատուկ պաշտօնը. եկեղեցական, անտեսական կամ իրթական, որ կ'որոշուէր մայրապետին կողմէ:

3. Հասարակաց պարտականութիւններ էին եկեղեցւոյ, հասարակաց ճաշարանի, հիւրանոցի եւ վանքի շէնքերու աւաքութիւնը, հիւանդաց խնամք, եկեղեցւոյ զգեստուց, վարագոյրներու, փառցներու պատրաստութիւնն ու նորոգութիւնը:

4. Անձնական զբաղումները կը վերաբերէին իրենց անձի եւ բնականաբար խնամքին — հագուստի ու տարագի պատրաստութեան եւ նորոգութեան, սենեակի ու փռուածքի մաքրութեան եւ ձեռագործի աշխատանքներուն:

Միաբանութեան եւ անոր անդամներու անձնական բարեգործութեան համարու տարածուած էր Նոր-Ջուղայի եւ զիւր ժողովք մէջ, եւ Ս. Կատարինէի մենաստանի միշտ ալ ճանչցուած էր իբրեւ Տուն Բարեգործութեան, գործադրելով վանական այն ընդ-

հանուր կանոնը որ կը տրամադրէր «բաց ունեւ զգուռն ողորմութեան ի պէտս կա- բօտելոց»:

Արտաքին յարաբերութիւնները խիստ կանոններու տակ էին. կոյսերը մեծ մա- սամբ տեղացի ըլլալով՝ ունէին իրենց մօ- տիկ և հեռաւոր արեւնակից ազգականները և բարեկամները: Արտօնուած էին այցե- լութիւն տալ և ընդունիլ երկու ամիսը ան- զամ մը, երկու միաբանակից քոյրերու հետ միասին, և այդ՝ ցերեկուայ ժամերուն մի- այն: Դուրսը գիշերելը արտօնուած էր մի- այն, երբ մօտիկ արեւնակից ազգական մը իր վերջին օրը կ'ապրէր և իրենց ներկա- յութեան պէտքը կը զգացուէր. յետոյ մէյ մըն ալ մօտիկ ազգականներու մահուան պարագային՝ սգաւորները միութարելու հա- մար, այս ալ դարձեալ ընկերներով: Դուր- սէն կրնէր կրնալին վանքի մէջ գիշերել, երբ իրենց մօտաւոր ազգական կոյսը հի- ւանդ կամ մահամեծ ըլլար:

Կոյսերը արտօնուած էին մասնակցելու դուրսի յուզարկաւորութեանց՝ երբ յատուկ խնդանք ըլլար: Հիւանդութեանց, մահ- ուան և այլ դժբախտ պարագաներու մէջ, Ս. Կատարինեան վանքի կոյսերը՝ Զուգայի կանանց միութարութեան մեծագոյն աղ- բիւրն էին:

Վանական կենցաղի և կարգապահու- թեան դէմ եղած ապօրինութիւնները, երբ պատահէին, Մայրապետը կը քննէր ու կը տնօրինէր պատիժը, իսկ ծանր պարագա- ներուն, երբ պէտք տեսնուէր՝ կը դիմուէր Թեմակալ Առաջնորդին, և անոր օժանդա- կութեամբ կը կարգադրուէր:

Տնտեսութիւն: Կուսատանի տարեկան հասոյթը կը գոյանար կառուած գումարնե- րու տոկոսներէն, սեպհական կալուածներու արդիւնքներէն և վարձքերէն, ու զանազան բարեպաշտական նուէրներէ (զանձանակա- գրամ, ուխտագրամ, լուսադին և այլն), գիւղերէն եկած արժուիք, և այլ աննշգէշ, միջոցներէն, պսակի և յուշարկաւորու- թեան առիթներով տրուած նուէրներէ:

Հասոյթը կը յատկացուէր զվառարա- բար Միաբանութեան անունդին և զգեո- տուց, վանքի և կալուածոց պահպանման և նորոգութեանց, մնացեալը նպաստի և ողորմութեան: Միաբանները իրենց անձ- նական մանր ծախքերը կը հոգային իրենց

ԼԵԶՈՒԱԳԻՏԵԿԱՆ

ԱՍՈՐԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՎՐԱՅ(*)

(Շարունակութիւն ՍԻՌ 1944, էջ 92)

Հայերէն սիւք համաձայն չէ ասորերէն զիմ ձեւին, որի հետ նոյն են արար. զիկ, ասուր. զիկու. բայց բարբառում կար ան- շուշա սիւք ձեւը, որին ապացոյցն է արար. ցիւք և մանաւանդ սուսեր. սիգ:

Հայերէն յամոյք համաձայն չէ ասոր. յախմուրա ձեւին, որի հետ նոյն են երբ. յախմուր, արար. յախմուր. բայց բարբա- ռում կար անշուշտ յամուր ձեւը, որին ա- պացոյցն է արար. յամուր օարու եղջերու:

Հայերէն հարբալ նախաձայնի կողմից համաձայն չէ ասորերէն արբալա բառին. բայց բարբառում կարող էր օ ձայնի տեղ լինել մի աւելի թաւ հնչիւն. հմթ. արբա. զիբալ մաղ, որից էլ փոխառեալ թրք. զալբուր:

Հայերէն օղբայ շատ անհամաձայն է ասոր. օթալթա բառին. բայց հմթ. նոր ասոր. օթօլթ, որ կարող էր տալ օղբայ, ի ձայնաւորներէ-սղմամբ և կրկնակ օ ձայնի միացմամբ:

Հայերէն մաօար համաձայն չէ ասոր. մաաարա ձեւին. բայց հմթ. նոր ասոր. մրօար, արար. միօար, միմօար, քրդ. մրօար:

Ասորերէն նոյն անձանթ բարբառի մե- ջոցով կարելի է բացատրել նաև մի խումբ այնպիսի բառեր, որոնց մեկնութիւնը ասու-

(*) Շարունակութիւն մեծաման հնդկական Վառ- մուրիւն Հայ Լեզուի գործն (ԺԱ. Գրուի):

ձեռագործի արդիւնքներով. անկէ կը հո- զային նաև Սիւղեցույ սրբազան անթից, զգեստուց, վարադոյրներու և փոռցներու ծախքերը: Շատեր իրենց ձեռագործի ար- դիւնքներէն բաժին կը հանէին բարեգոր- ծական նպատակներու և աղքատաց:

կան զբաղանք ձեռով անբաւարար պիտի համարէինք ալլապէս: Անա մի քանի օրէնս կենք. խլուղ, որ համեմատուած է աւտորէն խուլղա հոմանիշի հետ, բայց ձեռն տարբերութեան պատճառաւ մեքժուած է. բայց եթէ նկատի առնենք արար. խուլղ, մանաւանդ ասորի երկրորդական խալղուղա ձեռք է մտածենք որ ասորի բարբառը կարող էր է՛լ աւելի համապատասխան մի ձեռնենալ, համեմատութիւնը կը չշուռի:

Առնեն կարելի է համեմատել ասոր. առնաւա հոմանիշի հետ. բայց պիտի մեքժուէրէր ձեռն տարբերութեան պատճառաւ. սակայն երբ նկատենք որ ասորի Ծ ձայնը համապատասխանուած է հնադարէն առաջինականի (հմտ. ասոր. առաջ - արապ. աղ), և մտածենք որ նոյն անձանք բարբառում էլ այդ ձայնը կարող էր առաջինական հնչուած ունենալ, վերոյիշեալ համեմատութիւնը կը ճշտուի:

Պախիւ կարելի է համեմատել ասոր. բախր բառի հետ, որի հետ նոյն են երբ. բախար, արաբ. բախր, առաբ. բուխուրու. բայց ձայնական օրէնքները թոյլ չեն տալիս. միայն եթէ նկատի առնենք քար. բառային մի աւելի յարմար ձեռք, գծաբառութիւնը կը ջնջուի:

Խղուղն կարելի է համեմատել ասոր. խլեղնա, արամ. խալաղն, արապ. հալա. զուռն հոմանիշների հետ, միայն բարբառային ձեռն միջնորդութեամբ, առանց որի ձայնական օրէնքները թոյլ չեն տալիս:

Եթէ մեր ակնարկած ասորական բառը բառը ունէր այնպիսի ձեռք, որոնք հնչական տեսակետով տարբեր էին Նդեխոյ զրական լեզուից, զարմանալի չէ լինել եթէ ենթադրենք՝ որ նա կարող էր ունենալ այնպիսի բառեր, որոնք ամբողջապէս պակաս էին Նդեխոյ զրական ասորերէնի մէջ. իրօք որ հայերէնը ունի մի քանի այնպիսի բառեր, որոնք յայտնի կերպով սեմական են, սակայն չկան ասորերէնում: Այս քառերը պէտք է լինին յիշեալ անձանք բարբառից, եթէ սակայն չեն պատկանում այն կորած բառութիւններին, որ ասորական զրականութիւնը առիթ էլ ունեցել աւանդելու մեզ: Այսպէս են սուր, ջալլամն, ցամաք եւայլն:

Երբ ասում ենք թէ հայերէնը փոխառութիւններ է կնքել իր հարեւան ասորա-

կան բարբառից, պէտք է կարծել թէ մենք իսպառ հերքում ենք զրական ասորերէնի արժէքն ու ազդեցութիւնը: Ընդհակառակը շատ բառեր ուղղակի զրական ճամբով, նոյն իսկ գրքերի վրայից անցել են հայերէն: Արան իրեւա պաշտօնից ծառայում է այն հանգամանքը, որ կան բառեր՝ որոնք նոյն իսկ սխալ ընթերցանութեամբ անցել են հայերէնի: Այսպէս՝ ասեսաւրոն Եւս. պոմ. 311 սխալ կարգացուած բնագրի դիտարկում ձեռք (չորս աւետարանները). — յասպիմիս ազոուարաշնութիւն Եւս. պոմ. 16. բենագրի օրապիմ ձեռն մէջ առաջին տողը ասորերէնի սովորական սեռականի մասնիկը կարծելով ձեռացած: Ասորական բնագրից հասարակ տառագարձութիւններ են նաեւ իբրամն գրիք մնաղորդաց, կաղայ «գող», ասորիսիկայ ազորազուխ, սափա ձեռք, բոսայ «երկիր», սահրայ լուսիւն, աբիոն «աղքատ» եւայլն, որոնք երբեք հայ ժողովուրդի լեզուի մէջ մտած չեն:

Այնու մանաւանդ այս կարգի փոխառութեանց թիւը մեծ է և հայերէնի ասորական փոխառութիւնները պարակական փոխառութեանց նման կրում են ժողովրդական բնոյթ: Այսօր էլ այդ փոխառութիւնները ապրում են մեր լեզուում և գրեթէ կէսից ավելին գործածական է բարբառներում ևս՝ կամ գրական լեզուի մէջ (հիշա հաշուով 96 բառ՝ 83 անգործածականների դէմ), նոյնիսկ մի քանի այսպիսի բառեր՝ որ մենք պիտի կարծէինք թէ ասորական բնագրից հասարակ ու անկենդան տառագարձութիւններ են, իրական գործածական են բարբառներում. այսպէս՝ ամղան բառը որ չորս անգամ միայն գործածուած է հայ մատենագրութեան մէջ և որ Ս. Գրքի ասորական թարգմանութեան հասարակ մէջ տառագարձութիւն է համարուած, այժմ էլ կենդանի է Ակնայ բարբառում՝ արղան ձեռք. — մաւաւ «աղոց» մէջ անգամ գործածուած Մագիստրոսի մօտ՝ սովորական բառ է Զարաբաղի բարբառում. — աղուլայ գործածական է Մուշ, Ակն, Ուրբերդ, Բուլանըխ և մի քանի այլ փոխալ նշանակութեամբ էլ Սալմաստ և Վան. — ապուլայ՝ անասօղ բառ, մէկ անգամ գործածուած հայ մատենագրութեան մէջ, կանոնաւոր գործածութիւն ունի Վանի, Մոկաց և Ուոյի բարբառում:

Ասորական փոխառութիւնների մի ժառը բնիկ ասորի էէ, այլ պարսկերէնից, յունա-րէնից և լատիներէնից անցած ասորերէնի է յետոյ ասորական ձեւի ու կերպարանքի տակ՝ այդ լեզուից անցած հայերէնի։ Բառերից մի քանիսը հայերէնը փոխ է առել երկու անգամ։ մի անգամ ասորերէնից և միւս անգամ առաջին փոխառու լեզուից։ այնպէս որ միեւնոյն բառը ներկայանում է մեզ այժմ երկու տարբեր ձեւերով։ Ահա այս երկու կարգի փոխառութիւններից մի քանի օրինակ։

Աղուզայ-աղոզայ — յն. աղոզոս
Ախուր-ախորիա — յն. Խխորիա-Խխորի
Աղեմ-ըղեմ — եբր. եղեմ — յն. եղեմ — հյ. եղեմ
Լոււնայ-լունա — լատ. Լունուս
Գորայ-գորա — յն. խորա
Աստաթիկայ-աստաթիկա — յն. աստաթուս
Փիլիսոփայ-Ֆիլիսոֆա — յն. Ֆիլիսոֆոս-փիլիսոֆոս
Հոփսորայ-Հիփսորա — յն. ռոփսոր-հոփսոր
Քասր-քասրա — յն. քեստրոն-քեստրոն
Քարեփ-սարեփ — եբր. քարեփ — յն. քարսիս
Ապուղայ-ապուուլա — լատ. ամպուլլա

Գալով այն հարցին թէ եբր. են կատարուած ասորական փոխառութիւնները հայերէնի մէջ, պատասխանը հետեւում է բոլոր նախորդ տուեալներէր։ Փոխառութիւնները սկսուել են Ն. Բ. երկրորդ դարից և մինչև այսօր էլ շարունակոււմ են, ի հարկէ շատ տարբեր չափերով։ Գրիստոսից առաջ կատարուած փոխառութիւնները՝ որոնք հայացած ասորիների միջոցով մտան հայերէնի մէջ, Հայաստանի հարաւային բնիկների լեզուում կարող էին լաւ լինել, բայց նրանց մի փոքր մասը միայն ընդհանուր հայերէնի սեպականութիւնը դարձաւ։ Այս հնագոյն փոխառութիւնները ճանաչոււմ են նրանով, որ կատարուած են ասորերէնի բացարձակ ձեւից (ինչպէս ցեղեւ, կեղեւ) եւ հետեւում են հայերէնի սղման ու ամփոփման օրէնքներին (Մծբին, հրեայ, ուրբար)։ Ասորական փոխառութեանց մեծագոյն մասը կատարուել է քրիստոնէական քարոզութեան առաջին շրջանին (Յ. Բ. Բ — Ծ դար)։ սրանք զլիսաւորապէս ասորերէնի սաստիկական ձեւից են ծագում, հնագոյնները հետեւում են դեռ հայերէնի սղման ու ամփոփման օրէնքներին, աւելի նորերը՝ ոչ։ Ծ. դարուց

յետոյ կատարուած փոխառութիւնները սակաւաթիւ են և բնաւ չեն հետեւում սղման ու ամփոփման օրէնքներին։ Այսպէս՝ սւշ Ժամանակի փոխառութիւններ են ըստ Հիւրէ-մանի՝ ծորա, մանիւղակ, Եւսեմայ, Բուեմայ, Գուրպայ, Զարմալ, Եւսփայ, Եուեփայ, Եուկայ, մախար, որոնք առնուած են Ը-ԺԴ դարերին։ Այս եզրակացութեան հասնում է Հիւրէման հետեւեցնելով նոյն բառերի գործածութեան Ժամանակից հայ մատենագրութեան մէջ, բայց այս բանը կարող է խաբուսիկ լինել։ Վերջապէս նորագոյն ժամանակի փոխառութիւնները կարող է միայն մատենների վրայ հաշուել և բոլորի էլ զըստեւում են միայն Ուրմիոյ — Սալմաստի բարբառում։ Ինչպէս կատար ասորի քահանայ Ուրմիոյ բարբառում։

Փոխառութեանց համար ընդունելով այսքան երկար ժամանակ, որոշ բառեր կարող են երկու անգամ փոխ առնուած լինել։ այսպէս օրինակ՝ ունինք կեղեւ բառը հին հայերէնից եւ նոյնի երկրորդ ձեւը կլեպ, որ գործածական է միայն բարբառներում։ Երկուսն էլ փոխառուել են միեւնոյն ասորական բրլամա ձեւից, մէկը հնագոյն շրջանում, երկրորդը աւելի յետոյ, թերեւ երրորդ շրջանում։

ԳՐԱԾ. Հ. ԱՅԱՌԱՅԱՆ

ԲՆԹԱՅԻՆՆԵՐ ԳԻՇԵՐ

Բերդեմէս Կաթ ցիւս, երկինք աստղով է յեցուեւ. Խաղաղութիւն մը կ'իջնէ մեծայայելու, հոգեբար, Ու անոր հետ՝ բարեկեցիկ, մալ մալ սկի կը Եալի Անուանին մէջ երկնեղով խորհուրդ մեծ, սմանելի։

Ա՜հ, սրտաւ որդորդիւ. Խաւաք անտ կ'անցայի, Լաւաւարդ տղեւ մեղեքի, Խալա փոխալին կապի, Անբաւարքիւն է Խաղաղութիւն Եւ սրտաւ։

Ու Երեւոյ տարող, Բերդեմէս Կաթի Եւ Լաւ կը գգնու երկնաւար, Խորհուրդներ եր յսակ «Փառք ի քարանդակ» կ'երեւն հովիւներու գեցեմամբ, Ուր հիւսիսի կը լաւն Եւսիս Եւ Կաթաւ։

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԱՐԶՊԱՆԻՆՆԻ

ԺԷՆԵՐԱԼ ԿՈՐԹԻ

ԱՅՑԸ Ի Ս. ՅԱԿՈԲ

Փետրուար 21-ին առաւման ժամը 11-ին ժենեւի կորը, իր առաջին այցելութիւնը տուաւ Ս. Յակոբ: Իրեն կ'ընկերանային Նուարդիի քաղաքացիներ եւ ուրիշներ:

Բովանդակ Միաբանութիւնը, գլխաւորութեամբ Պատրիարք Զոր, Սկեդեցու դռնին ընդունեցին Մարգարանը եւ առաջնորդեցին Սկեդեցի: Հոն իր փափաքին համաձայն իրեն ցոյց տուցան զանազան քանկարժեք կարգ մը զգեստներ, ձեռագիրներ եւ առարկաներ: Մարգարանը հիացաւ հայ բարեպաւսութեան եւ արուեստի այդ զանգեւորին ի սեւ:

Հոս կը դնենք Ամեն. Պատրիարք Զոր գրած իր շնորհակալութեան գրի այն մասը, որ այդ սխալացումը կ'արտայայտէ:

Զերդ Ամենապատուաւորին,

Իրապես երախտագրեալ եմ Զերդ Ամենապատուաւորեան այն պատկերասրահին համար զոր ընծայեցիք ինձի երեկ, տեսնելու համար ձեր գանձերը:

Ո՛ր մեկ բան զիս այնքան հետաքրքրեց որքան այն գեղեցիկ իւրեք՝ զոր ցոյց տուիք ինձի, կը ցաւիմ միայն որ ժամանակը թոյլատու չեղաւ աւելին տեսնելու:

Կը յուսամ մօտ ասեղնին աւելի լայն պատկերասրահ ունենալ, վայելելու Զեր հնարարեան եւ արուոր եկեղեցին:

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԼՈՒՍԱՐԱՐԱՊԵՏԻ

ՍՐԲՈՑ ԱԹՈՒՈՑՍ

Միաբանական Ընդհ. Ժողովը Դեկտ. 21-ին առաւման ժամը 10 ին ի ճիշտ գումարուեցաւ Պատրիարքարանի Դանիիին մէջ, նախագահութեամբ Նորդեսի Պատրիարք Ամեն. Տ. Կիւրեղ Մ. Վարդապետի, եւ Լուսարարապետ ընտրեց Հոգ. Տ. Նիլիէ վրդ. Տեհեհեմանը:

Նորդեսի Լուսարարապետը քակաւին երիտասարդ է, ծնած 1910 Վանի Նայնիմիւրան գիւղը: Ժառանգաւորաց Վարժարանը

մտած եւ Սարկաւազ ձեռնադրուած է Հանգուցեալ Դուրեան Պատրիարքին 1928-ին, Վարդապետ 1932-ին Թորգոմ Պատրիարքին: Նկատ է զաւագանակիր այս վերջնոյն եւ Տեառն ժառանգաւորաց Վարժարանի, իսկ այժմ Լուսարարապետ Ս. Արոտը:

Ս. Յակոբեանց Միաբանութիւնը վստահ է թէ ճորդեսի Լուսարարապետը պիտի ջանայ ընելու իր լուսաւորը, Լուսարարապետութեան պատասխանատու պատեօնը արժանալայն կերպով լեցնելու համար:

ՀԵՌԱԳԻՐ ԷԶՄԻԱՄՆԷՆ

Ս. Արոտոյս Ամեն. Պատրիարք Հայրը 24 Փետրուար 1945 քուակիր հետեւեալ հեռագիրը ընդունած է Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան Ազգայնորդ Տեղակալ Բարձրապետ Տ. Դեհրդ Ս. Արեւակ. Զեօրեհեմանին:

Ամենապատուի Պատրիարք

ԿԻՒԻՆԴ ԻՍՐԱԵԼԻԱՆ

Երուսաղէմ

«Ազգային եկեղեցական ժողովը պիտի գումարուի հիշու Մայիս 20-ին: Փութացուցէ՛ք պատգամաւորներու ընտրութիւնը համաձայն նախապէս զրկուած հեռագրին: Հաղորդեցէ՛ք պահանջուած տեղեկութիւնները եպիսկոպոսներուն եւ ընտրուած պատգամաւորներու մասին»:

Տեղակալ

ԶԷՕՐԷԺԺԵԱՆ ԱՐԲԵՊԻՍԿԱՊՈՍ

ՏՈՆԱԿԱՆՔ ԵՒ ԲԵՄԱԿԱՆՔ

✱ 31 Դեկտ. 1944 իրը. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յակոբ. քաղաքացի Տ. Դեհրդ վրդ. «Արդարութիւն Տեառն ուղիղ է եւ ուրախ առնէ զսիրտ» բնաբանով: Յոյց տուաւ թէ զբարեւար է ճշմարիտ արդարութիւնը զանեւ այս աշխարհի վրայ, որքան աստի մարդոց սիրտերը խոտորած են Աստուծոյ պատուիրաններէն: Անոր Արդարութիւնը միայն լոյս է եւ ուրախութիւն կուտայ սիրտերուն:

✱ 6 Յունիւ. 1945 Շր. — Սրբան՝ Գաբի մարգարէն եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաւելցին. — Երեւել' նախատեսակը, այսօր՝ ժամերգութիւնը է Ս. Պատարագը պաշտուեցան պատշաճ հանդիսաւորութեամբ, եւ Դորին Ամեն. Պատրիարք Հոր նախադահութեամբ: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ

Մայր Տանարի Աւագ Խորանին լրայ, Գարողեց Տ. Հայկազուն Վրդ, Եղանազան Ժողովալ յարմատոյն Յետեսայ ընարանով։ Ս. Աթոռի տունին արտիթով մատանիցեց հայ ժողովուրդին արդար իրաւունքը հպարտ զգալու ինքզինքն զարեւելեկեղայ այն Հատատութեամբ։ Անիկա գինէն է մեծ զոնգով թիւններու և հետևաբար արժանի մեր զուգընթացներին։ Բարեմաղթութիւններ քրաւ Ն. Ամեն. Գատրիարք շոր արեւատութեան և արեւելեանոր Գահակալութեան համար։

✱ 7 Յունիւ. Կիր. — Ս. Գատարազը մատուցեալցաւ ի Ս. Թարութիւն. քարողեց Տ. Նորայր Վրդ., Երեզ զի՞ փոյնք է զու եկ զկին իմ ընաբանով, յանձնարարեց որ Գրիտոսոփ հետեորդները, առանց զայնակղելու իրենց շարքը կատարուող անարգարութիւններէն և զկոծումներէն, անվարան շարունակեն իրենց ուղին Յիսուսի հետ և Յիսուսի համար։

✱ 8 Յունիւ. Բշ. — Սրբոյ Սեփանոսի նախատարաւագին. — Ս. Աթոռայ յարեկնոր Ուրարաւ իրենցը երէկ՝ Նախատունկին, յասոր՝ ժամերգութեան ընթացքին փառաւոր ընծայեցին իշատակը առաջին մարտիրոսին, Նախորդ տարին երբու հանդիսաւորութեամբ, եւ Նախագահութեամբ Նորին Ամեն. Գատրիարք շոր, Ս. Գատարազը մատուցեալցաւ Ս. Ստեփանոսի Սեղանին լրայ, Գարողեց Տ. Սեղազ Վրդ, ԵՏԷՐ, մի՞ յաւարքը զոցա զայն մեղքը ընարանով, մատանիցեց Ս. Ստեփանոսի անխախտ հաւատքը իր հաճողուններուն հանդէպ, և անոր քաջութիւնը՝ մարմնի մանը արհաւիրելու, իրախաւեց Ուրարակները, Աւետարանի խոսքը ամէն բանէ վեր զերազանելու։

✱ 11 Յունիւ. Եշ. — Սրբոց Որդոցն Որոման՝ Յակոբայ առաքելոյն ու Յովնանու աւետարանին. — Սրբոց Յակոբեանց Մայր Տանարին մէջ և Նախագահութեամբ Ամեն. Գատրիարք շոր պաշտուեցան զիշերային և առաւօտեան ժամերգութիւնները, իսկ Ս. Գրիտադրի մատուոսին մէջ Ս. Գատարազը մատուց Նորին Ամեն. Գատրիարք շայրը, որ և քարողեց ԵՃԻ Նոսոցին սոցա մի ընդ ալմէք թուամէ և մի ընդ անիկ, յարեալութեան ժամէ ընարանով. պապեղացուց երկու հարաւորաններու կենքը, Ներկայացնելով անոնց նըկարագրի սպի զիճեղը, եւ մաղթեց որ անոնց առաքելութիւնները ցրական Ս. Յակոբեանց Ուրարի անդամներուն ալ կեանքին մէջ։

Ս. Գատարազի աւարտումին Թափօր կողմուեցաւ Մայր Տանարին մէջ, երից զարժամաբ երգելով ընչանաւ ամենայաղթ շարականը։

✱ 14 Յունիւ. Կիր. — Կաղանդ. — Ս. Յակոբայ Մայր Տանարին մէջ Ս. Գատարազը մատուց, ըստ յորդանութեան, ժամերեւոյ Տ. Գեորգ Վրդ., Գարողեց Լուսարարապետ Տ. Եղիշէ Վրդ., Ամենորի անթիւ խորհրդածութիւններ ընելով մարդկային կենսութիւն և հոգեկան արժեքներու իրականութեան մասին։ Կենսութիւն թերթները անբաւարար են իրազորելու մարդուն ձգտումները, բայց

մարդը չի զարդիր զանոնց հետապնդելէ։ Ս. Գատարազէն յետոյ Միաբանութիւնը Գատրիարքաբան եղաւ Նորին Ամեն. Գատրիարք շայրը շնորհաւորելու։

✱ 19 Յունիւ. Ուր. — Մննուդ. — Երէկ առաւօտ, ժամ 10ին ինքնաւարժերու պաշտանկան երթով, ամբողջ Միաբանութիւնը, Ամեն. Գատրիարք շոր լիաւարութեամբ Բեթղեմէ մ առաւնորդուեցաւ։ Ժամուս կիսուն, Թափօրը դիմաւորուեցաւ Բեթղեմէին ընդառալ եկած քաղաքապետարանի անդամներէն և հայ ազգայիններէն։

Քաղաքի մուտքին, Թափօրը առաջնորդող երկու անգլիացի հեծելանորդները փոխանակուեցան կառավարական ձաւարներու խումբէ մը։ Ս. Եննիգեան վանքի արտաքին բաղնի մինչեւ մեր վանքը, խառն բաղմունքեան մէջէն, ժառանգութեանը զառնէ առանցնորդած Թափօրը Տեսչարան բարձրացաւ Երեւանի մեծ շարականը երգելով։ Ապա, բարձրատեան հիւրերը պատուաւորուեցան Տեսչարանին մէջ։

Յետ միջօրեի շէրաշափառով մուտքը՝ Սուրբ Եննիգեան սխեմադարձ գաւիթէն մինչև Ս. Այբը և ձրագալոյցի արարողութիւնները կատարուեցան պատշաճ հանդիսաւորութեամբ և Ամենապատիւ Գատրիարք շոր Նախագահութեամբ։ Կէս քիշիւն Միաբանութիւնը Ս. Այբը իջաւ, որը զիշերանկուող պաշտամունքը ձայնափառով ունեկներին զարմանեցաւ թէ՛ եկեղեցին լցնող հաւատացիներուն և թէ՛ Սփիւռքէ շայ ժողովուրդին։ Ամեն. Գատրիարք շոր Ողջոյնի խոսքը տեսնել Սփիւնի այն թիւին սկիզբը։

Նոյն հանդիսութեամբ կատարուեցան Նաեւ ձրորնէքի արարողութիւնը և լուսաղէմի Ս. Գատարազը, Գարողեց Լուսարարապետ շայրը՝ Տ. Եղիշէ Վրդ., պարզելով իմաստը և խորհուրդը Առաւմտեորդին Եննիգեան, Ատիկա որդեգրութիւնն էր մարդուն Աստուծոյ կողմէ և վերագրան էր մարդուն զէպի իր կրօնեցուցած երանութիւնը։

Առաւօտուն Միաբանութիւնը Նոյն հանդիսաւոր զնացով զարժաւ երեսուղէմ և Գատրիարքարան բարձրաւորակող զարդեց օրուան աւետիսը, գրելով Վերապա մնաւ եւ լայնեցաւ։

✱ 26 Յունիւ. Ուր. — Տոմ Անուանակոյնքեան. — Գրիտոսոփ Ս. Գեորգմանին լրայ, յետ շէրաշափառով հանդիսաւոր մուտքին, Ս. Գատարազը մատուց Ամեն. Գատրիարք շայրը, որ և քարողեց Կոնիցեան անուն Նորա Յիսուս ընարանով։ Բացառուէն լետոյ Տիրով անունին իմաստն աւ խորհուրդը, ցոյց տուաւ այն պարտաւորութիւնները, զորն կ'առնենք մենք մեր վրայ, իբրեքքիտաւոր մէջ, մկրտուելով Յիսուսի Գրիտոսոփ անունով։

Վանք վերադարձին Միաբանութիւնը Գատրիարքարան բարձրացաւ լոյս ի լուսոյ շարականը երգելով, Ըստ սովորութեան օրհնուեցան Ս. Աթոռայ բարեկութիւնները, այսպէս կատարուելով Ս. Եննիգեան Տնորնէքի արարողութիւնը։

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆՔ

✱ 22 Դեկտ. Ուր. — Ամեն. Պատրիարք Հայրը այցելեց Երուսաղէմի վանքին Ամեն. Ս. Պատրիարքին շնորհաւորելու անոր քահանայութեան Յիսապայ Յոթիւնները:

✱ 23 Դեկտ. Եր. — Լոգ. Տ. Շնորհք վրդ. Գալուստեան, լուստոն մեկնեցաւ տասնմէկու տեղւոյն Հոգեւոր Հովուութեան պաշտօնը:

— Եւրոպացւոց Ս. Եննդեան Տօնին առիթով, Ամեն. Պատրիարք Հայրը շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ, 26 Դեկտ. Գշ. օր, Անկիլքան Եպիսկոպոսին և Սկովտական Երուսաղէմի Երիցական Եննդեւոյ Հոգ. Պետին, 27 Դեկտ. Գշ. օր Ֆրանչիզեանց Գեր. Կիւսզոսին, ընկերակցութեամբ Լուսարարայեւ Հօր և Միաբան Հայրերու:

— Լոգ. Տ. Գեորգ վրդ. Ճանդեան ընկերակցութեամբ Լոգ. Հայրերու, Ս. Աթոռոյ կողմէ շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ Հայ, Յայն, և Ասորի Հռովմէականաց Հոգեւոր Պետերուն:

✱ 1 Յունվ. 1945, Բշ. — Ամեն. Պատրիարք Հայրը Նոր Տարուան առթիւ ներկայացաւ Բարձր Գովիւրէի ապարանքը և ստորագրեց այցելութեանց տոմարին մէջ:

— Նոյնպէս այցելեց Պաղեստինի վանք. Գըլխաւոր Գաւառաւորին, Գաւառաւորին, Երուսաղէմի Կառավարիին, և օտար երկրներու Հիւպատոսներին:

✱ 5 Յունվ. Ուր. — Երուսաղէմի վանք. Կառավարի Մր. Բուլլը, իր առաջին պաշտօնական այցելութիւնը ըրաւ Ամեն. Պատրիարք Հօր:

✱ 7 Յունվ. Կիր. — Երեկոյեան ժամը 8-ին Կ. Մ. Գ. Ա.-ի Հանդիսարարին մէջ Նախագահեց Հ. Բ. Բ. Մ. Երուսաղէմի Մասնաճիւղի Կանդէսին, որ սարքուած էր Եւրոպայի Հայ աղէտեայնունի ի նպատակ հարստութեան հանդակութեան բացման համար և մասնակցեցաւ ուրիշ հանգանակութեան Լ. Պ. 100-ով յանուս Ս. Աթոռոյ և Ս. Յովորեանց Միաբանութեան:

✱ 8 Յունվ. Բշ. — Ամեն. Պատրիարք Հայրը ընկերակցութեամբ Լոգ. Տ. Յովհաննէս վրդ. Էթմէքեանին, Ս. Եննդեան շնորհաւորութեան այցելութիւն տուաւ Ռուս Միաբանութեան Մեծաւոր Գեր. Արքիմաւրսիթի Անթոնիոյի, — Նոյն առթիւ, Լոգ. Տ. Գեորգ վրդ. Ճանդեան, ընկերակցութեամբ Լոգ. Հայրերու, Ս. Աթոռոյ կողմէ այցելեցին՝ Լուստոն, Ասորւոց և Հապէշաց Հոգեւոր Տեսուչներուն:

— Սառսական Արաբիոյ վանք. Թաքաւորի Գահակալութեան տարեգարծին առթիւ Ամեն. Պատրիարք Հայրը շնորհաւորութեան այցելութիւն տուաւ Երուսաղէմի Ընդհ. Հիւպատոսին, և մասնակից եղաւ արուած պաշտօնական թէյասեղանին:

✱ 10 Յունվ. Գշ. — Ամեն. Պատրիարք Հօր շնորհաւորութեան այցելութեան եկաւ Երուսաղէմի Տօմիսիկեան Միաբանութեան Գլխաւոր իր հետեւորդներով:

✱ 14 Յունվ. Կիր. — Ամանորի առթիւ Ամեն. Պատրիարք Հօր շնորհաւորութեան այցելութեան եկան Բարձր Գովիւրէի Թիկնապահը, Գլխաւոր Պարտուզարի Ներկայացուցիչ վանք. Բուհի Պէլ, իւլմաց Գեր. Ժողովի Նախագահը և Նախանգամը, և օտար երկրներու Ընդհ. Հիւպատոսներ:

— Ամեն. Պատրիարք Հայրը Նախագահեց Հ. Ե. Մ. Ի հայկական երգչախումբին Կ. Մ. Գ. Ա.-ի Սրահին մէջ, — Երեկոյեան ժամը 8-ին մասնակցեցաւ նոյն արահին մէջ գումարուած Կ. Մ. Գ. Ա.-ի տարեկան ընդհ. աղօթածաղովին, և արտասանեց բացման մայրիկանց ու աղօթքը:

✱ 15 Յունվ. Բշ. — Ամեն. Պատրիարք Հայրը ընկերակցութեամբ Պատ. Տնօրէն Ժողովի անդամաց, մանաւոր շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ Ժառ. Վարժարանի Պատ. Տեսուչներին, Ուսուցչական կազմին և աշակերտութեան:

✱ 20 Յունվ. Եր. — Ամեն. Պատրիարք Հօր շնորհաւորութեան եկան Ս. Եննդեան առին առթիւ Ռուսաց, Լուստոց, Ասորւոց, Հապէշաց, Հայն Յայն և Ասորի Հռովմէականաց, Գերման Տօմիսիկեան Գեր. Տեսուչները, ինչպէս նաև Երուսաղէմի Անկիլքան Եպիսկոպոսը և Սկովտացւոց Երցապետը:

✱ 4 Փետր. Կիր. — Ամեն. Պատրիարք Հայրը Ս. Էլմիսանի Ամեն. Տեղակալին միջոցաւ հեռագիր ուղղեց Ռուսաց Նորընտիր Ս. Պատրիարքին շնորհաւորելով ընտրութիւնն ու զանակալութիւնը:

✱ 6 Փետր. Գշ. — Ամեն. Պատրիարք Հայրը ներկայ գտնուեցաւ Իրաքի Հիւպատոսարան, զի մաւրաւան Իրաքի վանք. Խնամակալը Էմիր Ապտուլլա:

✱ 11 Փետր. Կիր. — Ամեն. Պատրիարք Հայրը ընկերակցութեամբ Լոգ. Տ. Սուրէն և Տ. Սերովբէ վարդապետներու, ներկայ գտնուեցաւ Եպիսկոպական Հիւպատոսարան, Եպիսկոպի վանք. Պատ. Թագաւոր Ժննդեան 25 ամեակի տարեգարծի ընդունելութեան:

✱ 15 Փետր. Եշ. — Ամեն. Պատրիարք Հայրը այցելեց Երուսաղէմի Տօմիսիկեան Միաբանութեան Մեծաւորին:

✱ 23 Փետր. Ուր. — Ամեն. Պատրիարք Հայրը այցելեց Բարձր Գովիւրէի ապարանքը և ստորագրեց այցելութեան տոմարին մէջ:

✱ 24 Փետր. Եր. — Ամեն. Պատրիարք Հօր այցելեց Անդիոյ Մկրտչականց Երիցապետին Ընդհ. Rev. N. E. Aubrey, և հաջորդեց Գանժըր-պրիթի Նորընտիր Արքեպիսկոպոսի եղբայրական ուղղոյնները:

Յ. ՕՇԱԿԱՆԻ
ՀԱՄԱՊԱՏԿԵՐ
ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐ

. Բաժանորդ կարելի է արձանագրուիլ. —

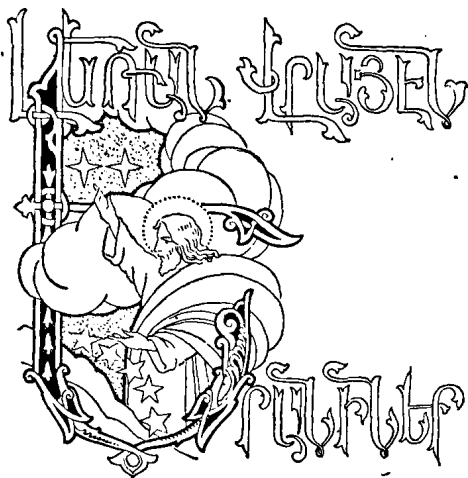
Մնացել երկիրներեն արձանագրուիլ փափափողներ կրճան ուղղակի Տպարաւնի Տեա-
յութեան հասցեով ղրկել կանխավճարը իրենց հասցէներով:

U
T
R
N
S
P
R
E

ԳԻՆ՝ 15 Պ. Դ.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆԵՆ

ԵՂԻՇԷ ՎՐԴ, ՏԷՐՏԵՐԵԱՆ

ՏՊԱՐԱՆ ՍՐՔՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ

ԵՐՈՒՍԱԴԷՄ

1945

Էջ՝ 116

ՀԵՄ ՄԱՏԵՆԱՀԱՐ, ԹԻՒ 2

ԳԻՆ՝ 25 Պ. Դ.

ՕՐԱՑՈՅՑ

1945 ԹՈՒԻՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

(Ըստ Հիմն Տոմարի)

Հանդերձ Յաւելուածով — Էջ 212 — ԳԻՆ 10 Պ. Դ.
